Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

AVRUPA BİRLİĞİ'NE GİRİŞ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE YAYINLAMA ÖZGÜRLÜĞÜ RAPORU

TORA PEKİN

TÜRKİYE YAYINCILAR BİRLİĞİ
TURKISH PUBLISHERS ASSOCIATION

SVF SVENSKA FÖRLÄGGARE FÖRENINGEN

Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'de Yayınlama Özgürlüğü Raporu
Tora Pekin

1. Baskı Temmuz 2015

Yayına Hazırlayan: Yonca Cingöz
Tasarım: Nevruz Kıran Öksüz
Baskı ve Cilt: Umut Matbaası

Proje Sahibi: Türkiye Yayıncılar Birliği
Proje Ortağı: İsveç Yayıncılar Birliği
Proje İştirakçileri: Edebiyat Haber, IPS İletişim Vakfı - Bianet, TÜYAP, Uluslararası Yayıncılar Birliği

Proje Ekibi:
Proje Koordinatörü: Metin Celal Zeynioğlu
İdari Yönetici: Selen Akçalı
İletişim Yöneticisi: Yonca Cingöz
Basın *ve Halkla İlişkiler Uzmanı*: Sadık Güleç
Muhasebeci: Yasin Balaban

Umut Matbaası
Fatih Cd. Yüksek Sk. No: 11 Merter / İstanbul
Tel: 0 212 637 04 11
Sertifika No: 22826

Türkiye Yayıncılar Birliği
İnönü Cd. Opera Palas Ap. No:55 D:2 34437
Gümüşsuyu, Beyoğlu / İstanbul
Tel: +90 212 512 56 02 Faks: +90 212 511 77 94
E-posta: info@turkyaybir.org.tr

Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Yayınlama Özgürlüğü Alanında Farkındalık Yaratma Projesi

Türkiye Yayıncılar Birliği tarafından İsveç Yayıncılar Birliği'nin ortaklığı ve iştirakçi kuruluşlar Uluslararası Yayıncılar Birliği (IPA), Bianet, Edebiyat Haber ve TÜYAP'ın işbirliğiyle, Sivil Toplum Diyaloğu – III Siyasi Kriterler Hibe Programı (CSD III/PC) dahilinde hazırlanan "Yayınlama Özgürlüğü Yolunda" (Resmi adıyla "Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Yayınlama Özgürlüğü Alanında Farkındalık Yaratma") Projesi Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından finanse edilmektedir.

Sivil Toplum Diyaloğu Hibe Programı, Türkiye ve AB üyesi ülkelerden sivil toplum kuruluşlarının, ortak bir konu etrafında bir araya gelerek, toplumların birbirini tanımaları, karşılıklı bilgi alışverişi ve kalıcı diyalog kurmalarını sağlayan bir platform olarak geliştirilmiştir. Projenin öncelikli amacı Türkiye Yayıncılar Birliği'nin uzun vadeli mücadele alanlarından biri olan, "Türkiye yayıncılığında ifade özgürlüğü"nü geliştirmeye katkıda bulunmaktır. Projenin genel amaçları arasında yayıncılık sektörü ile politika yapıcılar arasında bir savunuculuk süreci başlatmak ve proje ortağı İsveç Yayıncılar Birliği'nin yanı sıra iştirakçiler ve diğer paydaşlar arasında yayınlama özgürlüğü bağlamında uzun vadeli işbirliği, sürdürülebilir ortaklıklar ve diyalog oluşturmak bulunmaktadır.

Bu proje kapsamında ortaya konulan bu rapor, yayıncılık paydaşları ve genel kamuoyunda yayınlama özgürlüğüyle bağlantılı AB politikaları ve bunların Türkiye'deki yasama prosedürlerine ve uygulamalara etkileri hakkında farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır.

İçindekiler

Giriş 7

I. Yayınlama Özgürlüğü Üzerine 9

II. AB ve Yayınlama Özgürlüğü 15

a. AB Temel Haklar Şartı 15

b. Avrupa Komisyonu 2014 Yılı İlerleme Raporu 16

Bilgi Toplumu ve Medya (Fasıl 10) 17

Yargı ve Temel Haklar (Fasıl 23) 17

Adalet, Özgürlük ve Güvenlik (Fasıl 24) 20

c. Sözleşme ve AİHM İçtihadı 20

III. Türkiye'de Yayınlama Özgürlüğü 25

a. Yasal Çerçeve 25

Basın Kanunu 25

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun 27

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu 29

Türk Ceza Kanunu'nun Yayınlama Özgürlüğünü Engelleyen Maddeleri 30

Terörle Mücadele Kanunu (TMK) 34

b. Uygulamadan Örnekler 34

Olağan Şüpheliler Olarak Kitaplar 35

Kuşatma Altındaki Gazetecilik 41

Sosyal Medya: Parmağın Ucundan Cezaevine 47

c. Yerelden Yükselen Ses 49
İstanbul Bölge Toplantısı 50
İzmir Bölge Toplantısı 52
Ankara Bölge Toplantısı 53
Bursa Bölge Toplantısı 55
Adana Bölge Toplantısı 56
Diyarbakır Bölge Toplantısı 58
Van Bölge Toplantısı 59
Trabzon Bölge Toplantısı 61
Antalya Bölge Toplantısı 62
Bölge Toplantılarından Çıkan Sonuç 64
IV. Eylem Planı 65
V. Sonuç 67

Giriş

Türkçeyi yeni öğrenen biri, "yayınlamak" sözcüğünün anlamını merak edip, Türk Dil Kurumu'nun sözlüğüne baksa, böyle bir sözcüğün olmadığını görecektir. Zira "kitap, gazete gibi okunan şeyleri basıp dağıtma ya da dinlenilecek, görülecek şeyleri radyo ve televizyon aracılığı ile halka sunmak" olarak tanımlanan eylemin adı, sözlükte "yayımlamak" olarak yer alıyor. Türkiye'de "yayınlama özgürlüğü"nün durumunu anlatmak için bundan daha uygun bir metafor bulunmaz belki de. Yayınlama özgürlüğü, "sözlükte bile yok".

Bu iddiayı, her yıl basılıp dağıtılan milyonlarca kitap, gazete, dergi, yüzlerce kanaldan yapılan kesintisiz radyo-TV yayını, sayısız siteden yapılan internet yayını ve herkesi bir mikro "yayıncı" haline getiren internet sosyal medyası karşısında insafsız bulanlar olacaktır mutlaka. O zaman da şunu hatırlatmakta yarar olacak: Yayınlama özgürlüğü, rahatsız edici olanı yayınlama özgürlüğüdür. En geniş anlamıyla ifade özgürlüğü de, rahatsız edici, aykırı, iktidarın, iktidar kurumlarının ve toplumun hoşuna gitmeyen ya da kimi zaman nefret ettiği düşünceleri ifade etmek, düşünce ürünlerini yaymaktır. Yoksa "zararsız", uysal fikirleri yaymanıza kimse karışmaz elbette. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) cümleleriyle ifade etmek gerekirse;

> İfade özgürlüğü, demokratik toplumun esaslı temellerinden biri olup, demokratik toplumun ilerlemesi ve her bir bireyin kendini geliştirmesinin temel şartlarından birini oluşturur. İfade özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin sınırları içinde, sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararsız veya ilgilenmeye değmez görülen 'haber' ve 'düşünceler' için değil, ama aleyhte olan, şok eden ve rahatsız eden haber ve düşünceler için de uygulanır. Bunlar çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir; bunlar olmaksızın demokratik toplum olmaz.[1]

Öyleyse bakacağımız yer, sonsuz nicelik değil, belirli bir alandır: iktidar veya toplumun aleyhine olabilecek, onları şok, en azından rahatsız edecek ve

[1] Vogt v. Almanya, başvuru no: 17851/91, s. 51 (i), Kayasu v. Türkiye, başvuru no: 641119/00 ve 76292/01, s. 88.

yargı ile diğer denetleme / müdahale mekanizmalarını harekete geçirecek düşünceler ve o düşüncelerin yayın mecraları. Türkiye'de yayınlama özgürlüğünün durumunu belirlemek, varsa kusurlarını gidermek ve çözüm üretmek için bakılacak alan burasıdır. Raporumuz, bunu yapmaya çalışacaktır. Bunun için öncelikle hedeflenen ve hali hazırda var olan hukuksal çerçeveyi ayrı ayrı özetlemeye çalışacağız. Ardından önce Türkiye'deki "yayınlama özgürlüğü" manzarasına bakacak, son olarak da çözüm önerilerimizi dile getireceğiz.

I. Yayınlama Özgürlüğü Üzerine

Yayınlama özgürlüğüyle ilgili bir çerçeve çizmek için "yayın" teriminden başlamak yerinde olur. Zira bu terim Türkçede hem basılı yayınları (publishing), hem elektronik yayıncılığı (e-publishing), hem de radyo-TV yayıncılığını (broadcasting) karşılıyor. Önünüzdeki raporun konusu, Türkiye Yayıncılar Birliği'nin mücadele alanı olan basılı yayınlar ve e-yayınlar. Elbette Umberto Eco'nun insanoğlunun kusursuz icatlarından olarak adlandırdığı[2] "kitap"ı ve kitap yayınlama özgürlüğünü de odağına koymaya çalışarak. Radyo-TV yayıncılığı ise yapısı, hukuksal çerçevesi ve sahip olduğu diğer özellikler nedeniyle raporun konularından biri değil.

Yayınlama özgürlüğü, ifade özgürlüğünün ayrılmaz bir parçası ve "ifade"yi tehdit eden her unsur, yayınlama özgürlüğünü de yakından ilgilendiriyor. Yayınlama özgürlüğünün her ihlali ise ifade özgürlüğünün bir "aracını" engellemek suretiyle, onun doğrudan ihlali anlamına geliyor.

Uluslararası Yayıncılar Birliği'nin (IPA) kuruluş amacında belirttiği ilkeler bu ilişkiyi özetler niteliktedir:

> Yayınlama özgürlüğü ifade özgürlüğünün altkümesidir. Düşünce ve ifade özgürlüğü hakkı demokrasinin temelindedir ve insan onurunun korunması için asli öneme sahiptir. Bilgi ve enformasyon kaynaklarının çeşitliliği dünya çapında kültürel çeşitlilik, yaratıcılık, refah, hoşgörü ve toplumların gelişimi için temel bir önkoşuldur.[3]

Nitekim Türkiye Yayıncılar Birliği de yayıncılık mesleğinin geliştirilmesi ve sorunlarının çözümü yanında, "düşünce ve kanaatlerin her yolla açıklanmasına çalışma"yı da varoluş amaçları arasında sayıyor:

---

[2] U. Eco - J.C. Carierre, Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın, s. 17 ("Kitap tıpkı kaşık, çekiç, tekerlek ya da makas gibidir. Bir kere icat ettikten sonra daha iyisini yapamazsınız. Bir kaşıktan daha iyi olacak bir kaşık yapamazsınız. … Kitap değerini kanıtladı, aynı şekilde kullanmak üzere kitaptan daha iyisini nasıl yapabileceğimiz bir muamma. Belki bileşimine giren unsurlar gelişim gösterecektir, belki sayfaları kâğıttan olmayacaktır artık. Fakat neyse o olarak kalacaktır.").

[3] http://internationalpublishers.org/freedom-to-publish?showall=1&limitstart=

> Yayıncılık mesleğini geliştirmek, mesleki sorunlara çözümler üretmek; bu amaçla ilgili bakanlıklar ve resmi/sivil tüm kuruluşlarla ortak çalışmalar yapmak. Korsan yayıncılıkla mücadele etmek, düşünce ve kanaatların söz, yazı, resim ve başka yollarla açıklama ve yayınlama özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılmasına çalışmak. Kültür, edebiyat ve sanatın geliştirilmesi ve yayılmasına yardımcı olmak. Ülkemizin uluslararası boyutta büyük bir yayıncılık merkezi haline getirilmesi için çaba göstermek. Kitap okumanın yaygınlaştırılması, toplumsal ve bilimsel araştırılmanın özendirilmesine çalışmak.[4]

Gerçekten de Birliğin son 20 yıllık yayınlama özgürlüğü raporlama faaliyetlerine bakıldığında, ifade özgürlüğü vurgusunun hep önde yer aldığı görülecektir.

İfade özgürlüğüne en yoğun müdahale ise politik tartışmalardan kaynaklanıyor. Türkiye'de yönetici ve politikacılar tarafından yazarlara ve gazetecilere yöneltilen dava sayıları, politik atmosferin sertliğine göre değişmekteyse de, hedeflenen AB standartlarının çok üstünde. AB Müzakereleri 23. Fasıl (Yargı ve Temel Haklar) kapsamında, bağımsız uzmanlarca hazırlanan "İfade Özgürlüğü Konulu Bağımsız Değerlendirme Raporu"nda, tam bir yıl öncesi için, "Siyasiler tarafından açılan hakaret davalarında gerçekten de bir azalma görülmektedir. Fakat mevcut dava sayısı, ifade özgürlüğünün olduğu demokratik bir toplumda olması gerektiğinden hala yüksektir,"[5] tespiti yapılmaktadır. Bugün ise aradan geçen bir yılda soruşturma, ceza davası ve manevi tazminat davası sayısının arttığı gözlemlenmektedir. Nitekim ulusal ve uluslararası gazetecilik örgütleri de art arda yayınladıkları rapor ve açıklamalarda bu tehlikeli artışa dikkat çekiyorlar[6].

Türkiye Yayıncılar Birliği'nin Yayınlama Özgürlüğü Raporlarında yer alan, kitaplar nedeniyle yazar, yayıncı ve çevirmenlere açılan soruşturma ve dava örnekleri de, kitap yayınlamanın iktidar tarafından tehlikeli görülen bir uğraş olduğunu gösteriyor. Örneğin, 2014-2015 raporuna göre, Erol

[4] http://turkyaybir.org.tr/birlik-bilgileri/332

[5] İfade Özgürlüğü Konulu Bağımsız Değerlendirme Raporu (Peer Review), İstanbul ve Ankara, 12-16 Mayıs 2014, http://avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/File/Docs/Turkey_report_rev_WB_KNM_final_Jan_2015.pdf.

[6] Güncel bir örnek için Uluslararası Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün (RSF) açıklaması https://en.rsf.org/IMG/pdf/rsf_220515_tr-3.pdf.

Özkoray'ın *Gezi Fenomeni*, Ahmet Dönmez'in *Yüzde On: Adil Düzenden Havuz Düzenine*, Ali Özsoy'un *Hırsız Vaaar*, Soner Yalçın'ın *Kayıp Sicil: Erdoğan'ın Çalınan Dosyası*, Ahmet Şık'ın *Paralel Yürüdük Biz Bu Yollarda*, Yılmaz Özdil'in *Beraber Yürüttük Biz Bu Yollarda*, Ali Bulaç'ın *Din ve Siyaset*, Mustafa Hoş'un *Big Boss*, Sabri Uzun'un *İn: Baykal Kaseti Dink Cinayeti ve Diğer Komplolar* ve Sabahattin Önkibar'ın *Takkeli Firavunlar ve Büyük Sırlar* kitapları, yazar ve yayıncılarını büyük çoğunluğu kamu görevlilerinin açtığı davalar nedeniyle adliyeye sürükleyen kitaplar oldular.

Siyasi tartışmalara yönelik baskının tek kaynağı ceza ve tazminat davaları da değil. Toplumu yakından ilgilendiren pek çok konuda verilen yayın yasakları, internette yayınlanan haberlere getirilen erişimin engellenmesi kararları, ağır para cezası tehdidi nedeniyle yayıncıya (içeriği ne olursa olsun) uymama şansı vermeyen cevap-düzeltme kararları yayıncıları kuşatma altına almış durumda.

Bunun yanında, fiili baskıların da çoğaldığı görülüyor. Cumhurbaşkanı ve başbakanın bazı yayın kuruluşlarını, yazar ve gazetecileri hedef alan beyanları ise güvenlik tehdidi oluşturacak boyutlara gelmiştir.

Kitap tanıtımlarının ya da doğrudan yazarların engellenmesi gibi yayınlama özgürlüğüne yönelik farklı müdahale biçimleri de varlıklarını sürdürüyor. Örneğin bu yıl İstanbul Büyükşehir Belediyesi reklam panolarında, Nedim Şener (*Hayırsever Terörist*) ve İsmet Orhan'ın (*Atatürk'ü Ben Öldürdüm*) kitaplarının tanıtımları siyasi içerikli olduğu iddiasıyla engellendi. Kocaeli Kitap Fuarı ise sosyal medyadaki tepkilere uyarak yazar Murat Menteş'in söyleşi ve imza etkinliğini iptal etti.

İfade özgürlüğü ile ilgili en büyük yapısal sorun da, AB müktesebatıyla uyum çerçevesinde somut ilerleme hedefleri belirlendiği halde, doğrusal bir ilerleyiş olmaması. Diğer deyişle bu konuda bir istikrar sağlanmaması. Gerçekten de "zaman" ve "zemin"e bağlı olarak sıklıkla, hem mevzuatta, hem de uygulamada hedeften sapmalar ya da ciddi geri dönüşler görülmekte ve tutarlılık sağlanamamaktadır.

Bu konuda son dönem için, özellikle Gezi Olayları ve hükümete uzanan

17-25 Aralık soruşturmaları birer milat oldu. İfade özgürlüğünün bir parçası olan toplanma ve gösteri yürüyüşleri hakkı, Gezi'den sonra, önce fiili uygulamalarla, ardından İç Güvenlik Yasası'yla çok büyük oranda geriletildi, protestolara katılanlara açılan çok sanıklı ceza davaları halen sürüyor.

17-25 Aralık soruşturmaları sonrası ise hükümet doğrudan yargıya müdahale etti: Savcı ve yargıçları görevden almanın ötesinde, ceza usul sisteminde kendi lehine olduğunu düşündüğü kökten değişikliklere gitti. Temelde, arama, dinleme, tutuklama gibi tedbirleri kontrol altına alma amacı taşıyan düzenlemelerin doğrudan yayın özgürlüğünü etkileyen bir sonucu da oldu. Yeni düzenlemeyle kurulan sulh ceza hâkimlikleri sistemiyle, her adliyede bu göreve getirilen birkaç yargıç tüm "erişimin engellenmesi" ve "cevap-düzeltme (tekzip)" kararlarını veren yargıçlar haline geldiler. Değişiklik ile üst mahkeme olan asliye ceza hâkimlerinin denetleme yetkisi kaldırıldı. Onun yerine sulh ceza hâkimlerinin kararlarını yine bir sulh ceza hâkiminin denetlediği bir sistem getirildi. (Bu değişikliğin yayınlama özgürlüğüne verdiği zarara ilişkin ayrıntılı değerlendirme, raporumuzun "Kuşatma Altında Gazetecilik" başlıklı bölümünde yer alıyor.)

17-25 Aralık'la birlikte "doğrudan" yayınlama özgürlüğü mevzuatına yönelik kısıtlamalar da getirildi. İnternetin temel kanunu sayılabilecek, 5651 Sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun"da yapılan değişiklikler bunlardan biri. AB İlerleme Raporlarında zaten eleştirilen ve hükümetten ifade özgürlüğü lehine düzeltilmesi beklenen yasada, daha da kısıtlayıcı, ifade özgürlüğü aleyhine denetimi artırıcı hükümler getirildi. Bu geriye gidiş politikasının yarattığı sorunları raporumuzda irdelemeye çalışacağız.

Yayınlama özgürlüğü üzerine düşünüldüğünde, ifade özgürlüğüne yönelik devlet ya da toplum kaynaklı baskının ön sırayı alması kaçınılmaz. Yayıncılık sektörünün yaşadığı, yaratıcı, yayıncı ve okuyucuyu olumsuz etkileyen her sorunun, ifade özgürlüğü ve bilgiye ulaşma hakkı alanında sonuç doğurduğu da açık. Ancak yayınlama özgürlüğü sorunları, baskı veya

otoriterlikten kaynaklanan ifade özgürlüğü meselelerinden ibaret de değil. Dağıtım ve satış tekelleri, vergilendirme teknikleri, bandrol uygulaması, promosyon kitap dağıtımı, zincir kitabevlerinin kitap alım politikaları, küçük yayınevlerinin ve özellikle İstanbul, Ankara gibi merkezler dışında yaşayan yazarların okurlara ulaşamaması gibi pek çok başlık yayınlama özgürlüğünü kısıtlıyor. Yayınlama özgürlüğünün önündeki engelleri tartışırken, yayıncılık faaliyetine yönelik bu sorunları da mutlaka dikkate almak gerekiyor.

II. AB ve Yayınlama Özgürlüğü

AB Müktesebatı içerisinde, yayınlama özgürlüğüne ilişkin ilke ve kurallar daha çok ifade özgürlüğü dolayımında yer alıyor. Bunun için müracaat edilmesi gereken yazılı kaynakların başında AB Temel Haklar Şartı ve müzakere sürecinde açılmış fasıllar geliyor. Fasıllar arasında özel olarak "yayınlama özgürlüğü" için açılmış bir başlık yok. Ancak, 10. (Bilgi toplumu ve medya) 23. (Yargı ve temel haklar), ve 24. (Adalet, özgürlük ve güvenlik) fasılların içerisinde yol gösterici düzenlemeler mevcut. AB'nin bu konudaki bakış açısını görmenin en kestirme yolu ise Avrupa Komisyonu'nun fasılları ayrı başlıklar altında değerlendiren Düzenli İlerleme Raporları. Bu raporlar aracılığıyla AB müktesebatına aykırı görünen konuları, dayanaklarıyla birlikte incelemek mümkün.

Yayınlama özgürlüğüne ilişkin esas kaynağı ise Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi (Sözleşme ya da AİHS) ve AİHM'nin Sözleşme'ye dayalı içtihadı oluşturuyor.

a. AB Temel Haklar Şartı

AB Temel Haklar Şartı, ancak 2009 yılında yürürlüğe girmiş bir bildirge. Gerçekte asıl işlevi, girişinde de yazdığı gibi;

> Üye Devletlerin ortak uluslararası yükümlülükleri ve anayasal gelenekleri, Avrupa Birliği Antlaşması, Topluluk Antlaşmaları, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi, Topluluk ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Sosyal Bildirgeler ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihat hukukundan kaynaklanan hakları yeniden teyit etmek.

Bildirge, güçlü içeriği ile de bunu başarıyor. Bu belge hem Avrupa Adalet Divanı hem de üye devletlerin ulusal yargıları için bağlayıcı nitelikte. Ancak uygulaması henüz çok yeni ve henüz yerleşmiş bir içtihattan bahsetmek mümkün değil. Gene de gelişmeler, gerek Divan'da, gerek ulusal mahkemelerde gittikçe daha çok referans alınmaya başlandığını gösteriyor.

Bununla birlikte AB'de halen geçerli olan metin yine Sözleşme. Bu durum, Temel Haklar Şartı'nın 52/3. maddesinde açıkça düzenlenmiş durumda.

Burada, Temel Haklar Şartı'nda ele alınan hakların AİHS'de teminat altına alınmış haklara karşılık gelmesi halinde, söz konusu hakların anlamı ve kapsamının AİHS'de belirlenenlerle "aynı" olacağı belirtiliyor. Ancak bu hükmün devamında gelen cümle, Temel Haklar Şartı'na atfedilen önemi gösteriyor: "Bu hüküm Birlik hukukunun daha kapsamlı koruma sağlamasını engellemez."

Bu nedenlerle, Temel Haklar Şartı'nın AB'deki uygulanma gücü arttıkça, bir hedef norm olarak Türkiye'yi yakından ilgilendireceği ve etkisini göstereceği de açık.

AB Temel Haklar Şartı'nın, yayınlama özgürlüğünü de ilgilendiren "İfade ve bilgilenme özgürlüğü" başlıklı 11. maddesi ise şöyle:

> **1.** Herkes, ifade özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları dikkate alınmaksızın, görüş sahibi olma ve fikir ve bilgilere erişim ve yayma serbestisini içerir.
>
> **2.** Medyanın özgürlüğü ve çoğulculuğu gözetilir.

Görüleceği üzere, maddenin istisnaya yer vermeyen yapısı, hedeflenen hukuksal çerçeveyi son derece özlü biçimde çizmekte, ifade ve medya özgürlükleri yönünden ideal olanı işaret etmektedir. Ancak uygulamasının çok yeni olması ve AİHS'nin asıl kaynak olması nedeniyle, yayınlama özgürlüğünün kapsamı için diğer kaynakları gözetmek kaçınılmazdır.

b. Avrupa Komisyonu 2014 Yılı İlerleme Raporu

İlerleme Raporları her yıl düzenli olarak hazırlanmaları ve somut uygulamaları yakından izlemeleriyle verimli bir kaynak oluşturuyor. 2014 yılı raporuna baktığımızda, Türkiye'deki ifade özgürlüğü sorunlarının ve kısmen de yayınlama özgürlüğü sorunlarının AB gözüyle çekilmiş fotoğrafını görebiliyoruz[7]:

[7] Raporun tamamı için: http://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf.

Bilgi Toplumu ve Medya (Fasıl 10)

2014 Raporu'nda "Bilgi Toplumu ve Medya" başlığı altında yalnızca 5651 sayılı İnternet Yasası'na değinilmiştir. Buna göre 5651 sayılı İnternet Yasası'nda yapılan "ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı" değişikliklere ve Twitter ve Youtube'a erişimin yasaklanmasına dikkat çekiliyor. Bu konular için de Fasıl 23'e gönderme yapılıyor. Bunlar dışında bir tespit ise yer almıyor.

Yargı ve Temel Haklar (Fasıl 23)

2014 İlerleme Raporu'nun "Yargı ve Temel Haklar" faslında ifade ve yayınlama özgürlüğü kapsamında yapılan tespitler, AB'nin aradığı ölçütleri göstermesi bakımından çok önemli. Bu nedenle ilgili kısımları alıntılamakta yarar var:

- Kürt ve Ermeni meseleleri gibi hassas addedilen konularla ilgili tartışmalar açık ve canlı bir şekilde yapılmıştır.
- Eylül 2013'te açıklanan demokratikleşme paketinin uygulanmasına ilişkin mevzuat Mart ayında kabul edilmiştir. Söz konusu mevzuat, diğer hususların yanı sıra, geleneksel olarak günlük hayatta kullanılan dil ve lehçelerde özel eğitim verilmesine imkân tanımıştır. X, Q ve W gibi Türkçe olmayan ve Kürtçede kullanılan harflerin kullanımına izin verilmiştir.
- Türk Dil Kurumu'nun Kürtçe-Türkçe ve Türkçe-Kürtçe sözlük çalışması devam etmektedir
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı[8] ile, AİHM tarafından Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ihlal ettiği tespit edilen konularda Türk Ceza Kanunu'nun basın ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan bazı hükümlerinin gözden geçirilmesi öngörülmektedir. Ancak, Eylem Planı, ifade özgürlüğünün kısıtlanması konusunda başvurulan Terörle Mücadele Kanunu veya Türk Ceza Kanunu'nun ilgili tüm hükümlerinin gözden geçirilmesini öngörmemektedir.
- Yargılama öncesi azami tutukluluk süresinin on yıldan beş yıla indirilmesiyle, çok sayıda gazeteci tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmıştır. Ancak, AGİT istatistiklerine göre Haziran 2014 itibarıyla cezaevlerinde bulunan gazeteci sayısı 22'dir. Haziran ayından bu yana, bir gazeteci daha serbest bırakılmıştır. Türkiye, cezaevindeki gazeteci sayısı en fazla olan ülkeler arasında yer almaya devam etmektedir.

[8] "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı" 24 Şubat 2014 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edilmiş ve 1 Mart 2014 tarihli ve 28928 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

• Dördüncü Yargı Reformu Paketi'nin uygulanması sonucunda, Türkiye'de ifade özgürlüğüne saygı gösterilmesine ilişkin olarak yasal çerçevede iyileşme sağlanmıştır[9].

• Türk Ceza Kanunu'nun silahlı örgüte üyelik hakkındaki 314. maddesi gibi bazı maddelerinde hâlâ değişiklik yapılması gerekmektedir. Sol görüşlü veya Kürt kökenli gazeteciler hakkında kovuşturma başlatılması için bu madde esas alınmıştır. Kürt meselesi hakkında yazan ve çalışan yazar, avukat, akademisyen, öğrenci ve gazetecilere karşı açılan davalar devam etmiştir.

• Türk milletini aşağılamayı suç sayan Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesi hakkındaki iki AİHM kararı hâlâ uygulanmamıştır. Eylem Planı'nda bu maddenin gözden geçirilmesi öngörülmektedir. 2013 yılında, Adalet Bakanı'na yönlendirilen dava sayısı 373 iken, bu davaların 40'ı için soruşturma izni verilmiştir. 2014 yılının ilk yarısında yönlendirilen toplam dava sayısı 228 iken, bu davaların 14'ü için soruşturma izni verilmiştir.

• Türk Ceza Kanunu'nun "halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama" başlıklı 216. maddesi, özellikle bahse konu suçlar gayrimüslim cemaatlere yöneltildiğinde, yargı mensupları tarafından kısıtlayıcı bir şekilde yorumlanmaya devam etmiş ve bu soruşturmalar çoğunlukla takipsizlik kararıyla sonuçlanmıştır.

• Mayıs ayında, Anayasa Mahkemesi, ilk kez cinsel yönelime dayalı nefret söyleminin ceza gerektiren bir suç olduğuna karar vermiştir.

• Devlet yetkilileri tarafından verilen demeçler medya ve basın üzerinde caydırıcı etki yaratmış ve bu demeçler, savcılar tarafından, örneğin editör ve gazetecilere karşı, soruşturmaların açılmasına yol açmıştır. Ayrıca, devlet yetkilileri gazeteci ve yazarlar aleyhinde bizzat davalar açmaya devam etmiş; bu davaların bazıları hapis cezaları ile sonuçlanmıştır. Bu husus, çok sayıda gazetecinin işten çıkarılması ve medya kuruluşlarının mülkiyetinin, bilginin serbestçe yayılmasının ötesinde menfaatleri olan iş çevrelerinin elinde yoğunlaşmasıyla bir araya geldiğinde, gazeteciler ve medya patronlarının, yolsuzluk iddiaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda da olmak üzere, yaygın oto-sansürüne neden olmaya devam etmiştir. Akredite gazeteci statüsü sağlayan basın kartının Devlet tarafından verilmesi ve bu kartın alınmasıyla ilgili aşırı sıkı şartlar - genç gazeteciler, serbest çalışanlar ve çevrimiçi medya dahil bu tanıma uymayan kişiler hariç olmak üzere - oto-sansüre yol açmaktadır.

• Toplum ve medyadaki kutuplaşma, meslek etiğine yönelik ortak kuralların belirlenmesini içeren öz düzenleme yapılmasını ve sendikalar kurularak mesleki dayanışmanın sağlanmasını engellemektedir.

• Nisan ayında kabul edilen Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'da gizli istihbaratı yayımlayan gazeteci, editör ve diğer kişilerin dokuz yıla kadar hapis cezasına çarptırılmasına ilişkin hükümler yer almıştır.

[9] 6459 sayılı İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 30 Nisan 2013 tarihli ve 28633 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

• İnternet sitelerinin orantısız kapsam ve sürelerle yasaklanması devam etmiştir. Ağustos ayında, Türkiye'de 50.000'den fazla internet sitesine erişim sağlanamadığı ve bu sitelerden sadece 6.000 tanesinin mahkeme kararı ile engellendiği bildirilmiştir. Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB), yasaklanan internet siteleri ile ilgili olarak, Mayıs 2009'dan bu yana bir istatistik yayımlamamıştır.

• İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, Şubat, Mart ve Eylül aylarında hızlı bir şekilde ve ilgili paydaşlarla istişarede bulunulmaksızın değiştirilmiştir. Bu değişikliklerle, internet sitelerine orantılı erişim yasağı kavramı mevzuata eklenmiş ve yer ile erişim sağlayıcılarına verilen hapis cezaları ortadan kaldırılmıştır. Bununla birlikte, söz konusu Kanun, TİB'e verilen aşırı yetkiler kapsamında ifade özgürlüğünü daha fazla kısıtlama potansiyeline sahiptir ve Kanun'un Avrupa standartları doğrultusunda gözden geçirilmesi gerekmektedir. Mart ayında TİB, Twitter ve YouTube'a erişimi yasaklamıştır. Anayasa Mahkemesi, her iki yasağın da Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile güvence altına alınan özgürlükleri ihlal ettiğine karar vermiştir. Bu karar, TİB'in, Twitter ve YouTube'a erişim yasağını kaldırmasıyla sonuçlanmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, TİB'e erişimin engellenmesine yönelik olarak verilen yetkinin kapsam ve sınırlarına ilişkin yasal dayanağın, kanunilik ilkesinin asgari koşulunu oluşturan, kanunun anlaşılır, açık ve net olması gerekliliğini karşılamadığına karar vermiştir.

• Ekim 2014'te Anayasa Mahkemesi, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ile getirilen ve özellikle internet sitelerinin engellenmesi ve verilerin saklanması konusunda TİB'in yetkilerini genişleten hükümleri iptal etmiştir.

Bu tespitlerin ışığında ise Rapor'un sonuç kısmında şu kanaate varılıyor:

> İnternet sitelerinin yasaklanması ve İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun dahil olmak üzere, ifade özgürlüğünü daha fazla sınırlayan mevzuat kabul edilmiş ve ifade özgürlüğünün etkili bir şekilde kullanılması uygulamada kısıtlanmıştır. (…) Düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne ilişkin konuların AB standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi için ilgili yasal çerçevede ve bu çerçevenin uygulanmasında kapsamlı bir reform yapılmasına ihtiyaç vardır.

Raporda yer verilen sorunlu mevzuat ve uygulamaların ayrıntılı biçimde belirtilmesi, üzerinde çalışmakla yükümlü olunan ifade ve yayınlama özgürlüğü başlıklarını göstermesi bakımından çok önemli. Rapor bu yönüyle iyi bir kaynak. Ama raporun sonuç kısmında yer verilen kanaat, başka ve

daha önemli bir işlev taşıyor. Burada yer verilen "kapsamlı reform talebi" bugüne kadarki onca yeni mevzuat ve köklü sistemsel değişikliğin kâğıt üzerinde kaldığına işaret ediyor. Bu da Türkiye'de yayınlama özgürlüğü üzerine düşünürken, tartıştığımız konuların ayrıntı olmadığını, ortada "yapısal bir sorun" olduğunu gösteriyor.

Adalet, Özgürlük ve Güvenlik (Fasıl 24)

2014 İlerleme Raporu'nun "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik" başlıklı faslında tekrar 6551 sayılı İnternet Yasası'na değinilmiştir:

> Türkiye, 2010 yılında imzalamış olduğu Avrupa Konseyi Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesini Mayıs 2014'te onaylamıştır. Bu Sözleşme 1 Ocak 2015'te yürürlüğe girecektir. İnternet kullanımını düzenleyen mevzuata ilişkin olarak Eylül 2014'te kabul edilen ve "ulusal güvenlik ve kamu düzeninin korunması" için gerekli olarak sunulan kanun değişiklikleri, ifade özgürlüğüne aşırı kısıtlamalar getirmesi nedeniyle endişe yaratmıştır (Bkz. Fasıl 10- Bilgi Toplumu ve Medya ile Fasıl 23-Yargı ve Temel Haklar).

23. Fasıla yapılan gönderme ile asıl gözetilecek konuların yukarıda sıraladıklarımız olduğu yinelenmiştir.

c. Sözleşme ve AİHM İçtihadı

Türkiye'de kimi zaman karıştırılsa da, bilindiği üzere AİHM, AB'nin değil Türkiye'nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi'nin organıdır. AB ise şu an için Sözleşme'ye taraf değildir. Bu nedenle, "AB'nin eylemleri" nedeniyle AİHM'e başvuru yapılamaz.

Bu istisna haricinde, AB hukukuyla ilgili sorunlar düzenli olarak AİHM'nin önüne gelmektedir. Aynı şekilde Sözleşme ve AİHM içtihadı hem AB hem de üye devletler için uyulması zorunlu standartları belirlemektedir. Bu nedenle de Türkiye'nin iç hukukunun bir parçası olan Sözleşme ve içtihat hukuku, AB ölçütleri yönünden de asıl temel kaynak durumundadır. Sözleşme'nin "İfade özgürlüğü" başlıklı 10. maddesi şöyledir:

> **1.** Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.
>
> **2.** Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.

Birinci fıkra, ifade özgürlüğünün üç unsurunu teminat altına alır: Kanaat sahibi olma özgürlüğü, bilgi ve kanaatlere ulaşma özgürlüğü, bilgi ve kanaat açıklama özgürlüğü. AİHM içtihadına göre, bu özgürlükler serbestçe, kamu otoritelerinin müdahalesi olmaksızın ve ulusal sınırlardan bağımsız olarak kullanılabilmelidir.

10. maddenin koruduğu "ifade" yazılı ya da sözel kelimelerle sınırlı değildir, bir düşünce ifade etmeyi ya da bir bilgi sunmayı amaçlayan resimleri, görüntüleri ya da eylemleri kapsar. Ayrıca 10. madde bilgi veya düşüncenin sadece içeriğini korumaz, bunların ifade edildikleri biçimi de korur. Bundan dolayı basılı belgeler, radyo yayınları, tablolar, filmler ve elektronik bilgi sistemleri de bu maddenin koruması altındadır. Bunun anlamı, bilgi ve fikirlerin üretim ve iletimi, aktarılması ve dağıtımı için kullanılan araçların da 10. maddenin kapsamına girdiğidir. Diğer deyişle, bu madde yayınlama özgürlüğünü doğrudan ilgilendirmektedir[10].

İçerik yönünden ise raporumuzun giriş bölümünde belirttiğimiz gibi, sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararsız veya ilgilenmeye değmez görülen "haber" ve "düşünceler"i değil, aleyhte olan, şok eden ve rahatsız eden haber ve düşünceleri de kapsar.

[10] İfade Özgürlüğü, AİHS'nin 10. maddesinin uygulanması için kılavuz http://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/el_kitaplari/AIHSmad10Ifade.pdf.

10. maddenin ikinci fıkrası ise ifade özgürlüğünün kullanılmasına getirilen sınırlamaların çerçevesini çizer. Buna göre üç konuda ifade özgürlüğüne sınırlama getirilebilir:

1. Genel yararı korumaya dönük olanlar (ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü, kamu güvenliği, düzeni koruma, suçu önleme, sağlık ya da ahlakı koruma),
2. Diğer kişisel hakları korumaya dönük olanlar (başkalarının şöhret ya da haklarının korunması, gizli haberlerin açıklanmasının engellenmesi),
3. Yargı erkinin üstünlüğünün ve tarafsızlığının sağlanması için zorunlu olanlar.

Bu konular dışında sınırlama getirilemez. Bu nedenlere dayanarak yapılacak sınırlama da "demokratik bir toplumun gereklerine" aykırı olamaz. Bunun sağlanması da ancak, elde edilmek istenen amaçla kullanılan araç arasında bir "orantılılık" ve bu yönde "ağır bir sosyal ihtiyacın olması" halinde mümkündür. İfade özgürlüğünün sınırlanması ancak bu koşulların varlığı ile mümkündür ve her halükârda AİHM'nin denetimine tabidir. Sözleşmenin 10. maddesinde yazılı haklar söz konusu olduğunda ise bu hakların önemi nedeniyle denetim çok daha sıkı uygulanmalı ve üye devletin sınırlama zorunluluğu inandırıcı bir şekilde ortaya konulmalıdır.[11]

Bu ilkeler çerçevesinde hareket eden AİHM, ürettiği içtihat ile çoğunlukla ifade özgürlüğünü ileriye taşıyan bir organ durumundadır. AİHM'nin 10. madde kapsamında ele aldığı konuların çeşitliliği de dikkat çekicidir. AİHM'nin bugüne dek aldığı kararlar arasında yayınlama özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilebilecek konu başlıkları (bunlarla sınırlı olmamak üzere) şöyledir:

- Bilgi ve kanaat sahibi olma özgürlüğü,
- Bilgi ve kanaat açıklama özgürlüğü (özellikle basın/medya özgürlüğü),
- Hükümeti, kamu otoritelerini ve politikacıları eleştirme özgürlüğü,
- Ticari ifadelerde (reklam vb.) bulunma özgürlüğü,
- Sanatsal ve bilimsel üretim/yayın yapma özgürlüğü,
- Siyasi konularda yorum yapma özgürlüğü,
- Gazetecilerin kaynaklarının korunması,
- Gazetecilik mesleğinden yasaklanma,

[11] Prof. Dr. Durmuş Tezcan, Avrupa'da Düşünce Özgürlüğü, http://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/kitaplar/dusunceozgurlugu.pdf.

- İfade özgürlüğünün biçim ve araçlarının korunması,
- Saldırgan ve kışkırtıcı üslubun korunması,
- Devlet memurlarının ifade özgürlüğünün korunması,
- Yargı kurumlarının eleştirilmesi,
- Kin ve düşmanlığa tahrik,
- Dinin ve dinsel değerlerin eleştirilmesi ve din - ifade özgürlüğü çatışması,
- Cevap-düzeltme hakkının kullanılması,
- İnternet yayınları,
- Radyo-TV yayınlarında kamu tekeli,
- Müstehcen içerikli yayın yapılması,
- Yayınların toplanması, yasaklanması ya da bunlara el konması,
- Yayın yoluyla hakaret ve memura hakaret,
- Yayınlanmış / kamunun bilgisindeki bir bilginin tekrar yayınlanması,
- Yasadışı elde edilmiş bilgilerin haberleştirilmesi,
- Gizli ya da sır niteliğindeki bilgilerin haberleştirilmesi,
- Askerliğin ve ordunun eleştirilmesi ve aşağılanması,
- Irkçı propaganda...

Bu konu çeşitliliği, gerçekte Türkiye'deki ifade ve yayınlama özgürlüğü sorunlarının pek çoğuna karşılık verir niteliktedir. Başka bir deyişle, Sözleşme'nin ve AİHM'nin eksiksiz uygulanması halinde, hem Türkiye toplumunun ifade özgürlüğü arayışında hem de AB Müktesebatına uyumda esaslı bir ilerleme yaşanacaktır. Bunun önünde herhangi bir engel de yoktur. Gerçekte, özellikle savcı-yargıç eğitimleriyle bu geçiş hızlandırılmaya da çalışılmaktadır. Buna paralel olarak hem idareden, hem de yargıdan nitelikli sonuçlar da alınmaktadır. Ancak, örneklerine raporumuzda yer vereceğimiz üzere, genel uygulamada hâlâ çok büyük sorunlar olması, Türkiye'de gerçek bir yayınlama özgürlüğünden söz edilmesini engellemektedir.

III. Türkiye'de Yayınlama Özgürlüğü

a. Yasal Çerçeve

2014 İlerleme Raporu'nda sözü edilen, ifade özgürlüğünün AB standartlarına getirilmesi için yöneltilen "kapsamlı reform talebi" hiç kuşkusuz mevzuat değişikliklerini de kapsıyor.

Bugün yayınlama konusunu ele alan üç temel yasa, basılı eserler için "5187 sayılı Basın Kanunu", İnternet yayınları için 5651 Sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" ve 5846 sayılı "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu" (FSEK). Bunun dışında başta Türk Ceza Kanunu olmak üzere pek çok yasa, ifade ve yayınlama özgürlükleriyle doğrudan ya da dolaylı hükümler taşıyor. Bunlar arasında, bir kısmı AB'nin de ilgi alanına giren sorunlu düzenlemeler şöyle sıralanabilir:

Basın Kanunu

Basın Kanunu'nun bütününe bakıldığında gerçekte basın (gazete ve dergi gibi süreli yayınlar) hukukuna ilişkin düzenlemeler ağırlıktadır. Bununla birlikte, "kitap" başta olmak üzere belli aralıklarla yayınlanmayan tüm basılmış eserler de yasanın kapsamındadır.

Yasanın 3. maddesi, AİHS ile uyumlu biçimde basın özgürlüğünü tanır ve bunun bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerdiğini kabul eder. 3. maddenin 2. fıkrası ise yine Sözleşme'yle uyumlu biçimde "sınırlama" koşullarını sayar. Madde bu içeriğiyle AİHS'yle çelişmiyor. Buna karşın son yılların en çok eleştirilen yargı uygulamalarından biri olan "yayın yasakları"na bakıldığında, istisnasız tümünün 3. maddeye dayandığı görülüyor. Yayın yasaklarının, sınırlamanın ötesinde, bir konunun haberleştirilmesini ya da yorumlanmasını tamamen son erdirmesi, yani "sansür" niteliği karşısında, verilen kararların keyfi ve yasaya aykırı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, bu durumun sona erdirilmesi için yine en kestirme yol, 3. maddenin "sınırsız yayın yasaklarını engelleyecek" açık bir düzenleme içermesi olarak görünüyor.

Yasanın kimlerin, cezai sorumluluğa sahip olduğuna ilişkin 11. maddesi ise kitap yayıncıları için büyük bir sorun oluşturuyor. 11. madde "süresiz yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayın sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurtdışında olması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde yayıncıyı; yayıncının belli olmaması veya basım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurtdışında olması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması hallerinde ise basımcıyı sorumlu" kılıyor. Bu düzenlemenin yer açtığı sorunların başında çeviri eserlere karşı açılan davalar geliyor. Burada çifte standartlı bir uygulama ile, yurtdışında yaşadığı halde eserini savunmaya hazır, asıl sorumlu eser sahibi ortaya çıksa dahi, sorumluluk yayıncıya ve çevirmene yöneltiliyor. Dünyaca bilinmiş bir yazarın yargılanmasının vereceği tepkiler gözetilerek, yayıncıyı ve çevirmenini yargılamanın kolaycılığı tercih ediliyor. Kitap basıldıktan sonra yayıncının bulunamaması halinde basımcının yani matbaanın sorumlu tutulması da ayrı bir sorun. Kitap içeriğini denetleme sorumluluğu olmaması gereken pek çok matbaa sahibi bu nedenle yargılandı ve ceza aldı. Öyle ki, 2011'de Gülseren Aksu'nun *Anılarla Abdullah Öcalan: Güneşin Sofrasında* adlı kitabına açılan davada, yazar ve kitabı yayınlayan Çetin Yayınları sahibi Abdülrezzak Güngör beraat etmesine karşın, kitabı basan Berdan Matbaası'nın sahibi Sadık Daşdöğen'in "Terör örgütü propagandası yapmak" suçundan 1 yıl hapis cezasına çarptırılması gibi örnekler dahi mevcut.

Yasanın "Tanımlar" başlıklı 2. maddesi ise, yayıncılığın görünmez kahramanları çevirmenlere yönelik çok esaslı bir tehdit oluşturuyor. Zira, madde "süreli veya süresiz yayının içeriğini oluşturan yazıyı veya haberi" "çeviren"i de "eser sahibi" olarak gösteriyor. Bu nedenle, asıl eser sahibinin yaşamadığı, yurtdışında olduğu ya da başkaca bir nedenle yargılanamadığı durumlarda, yayıncı ile birlikte çevirmen de yargılanıyor. Bu şekilde çevirmenlerin ceza tehdidi altında tutulduğu bir sistem, yayınlama özgürlüğüne zarar veriyor. Bu nedenle çevirmenin sorumluluğunun kaldırılması zorunlu görünüyor.

Yasanın 18. maddesi ise basın eserlerinde, mahkeme kararıyla yayınlanmasına karar verilen cevap ve düzeltme kararlarına uyulmamasının yaptırımlarını düzenliyor. Buna göre ulusal ölçekte yapılan yayınlarda; cevap-düzeltme kararına uymayan sorumlu müdür ve onun bağlı bulunduğu yetkiliye ayrı ayrı en az 50 bin TL ceza veriliyor, ödenmesinden de yayın sahibi birlikte sorumlu tutuluyor. Buna göre, bir cevap-düzeltme kararının yayınlanmamasının bedeli en az 100 bin TL gibi astronomik bir cezaya neden oluyor. Üstelik, Basın Kanunu'ndaki suçlar nedeniyle verilen para cezalarının, ödenmemesi halinde hapse çevrilmeyeceği kuralı, 18. madde için geçerli değil. Yani yayıncıların bu cezayı ödeyememeleri durumunda sorumluların cezaevine gitmesi olasılığı da var. Bu orantısız yaptırım mekanizmasının yayıncıya hiçbir takdir hakkı vermemesi yayınlama özgürlüğüne ciddi bir darbe vuruyor.

Basın Kanunu'nun 21. maddesi cinsel suç mağdurları ile 18 yaşından küçük suç mağdurları ve faillerinin kimliklerinin açıklanmasını yasaklıyor. Bu madde, konuluş amacı itibarıyla yerinde olmakla birlikte, şekli bir suç olarak düzenlenmiş olması nedeniyle son derece haksız sonuçlara yol açıyor. Gezi Protestoları sırasında kafasına isabet eden gaz fişeği nedeniyle ağır yaralanan ve daha sonra hayatını kaybeden Berkin Elvan ile ilgili haberler nedeniyle verilen kararlar, bu haksızlığın tipik örneği durumunda. Berkin Elvan'a karşı işlenen suçun faillerinin bulunmasına yönelik haberler kendisine hiçbir zarar vermemesine, tam aksine onun haklarını korumaya yönelik olmasına rağmen, davaların tamamı gazetecilerin mahkûmiyetiyle sonuçlandı. Uygulamanın haksızlığını gidermenin tek yolu, ceza verilebilmesi için maddenin koruma kapsamına aldığı kişilerin "zarar görmesi" koşuluna bağlanması olarak görünüyor. Madde mevcut haliyle haber verme özgürlüğünün önünde çok ciddi bir engel oluşturuyor.

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun

İnternet yayınlarının düzenlenmesi için 2007 yılında çıkarılan 5651 sayılı kanun, aradan geçen 8 yıllık sürede, tam 7 kez esaslı değişikliğe uğradı.

Varılan noktada ise, AB İlerleme Raporlarında ifade özgürlüğü konusunda en çok eleştirilen yasa olmayı sürdürüyor. Zira yapılan değişiklikler ifade özgürlüklerine uyum için değil, tam aksine özgürlükler aleyhine denetleme mekanizmalarının güçlendirilmesi için yapılıyor ve yasanın sorunlu tüm yapısı korunuyor. Öyle ki, AİHM'nin 2012 yılında verdiği Ahmet Yıldırım kararında yaptığı, 5651 sayılı yasanın "yasa kalitesini taşımadığı" tespiti dahi, yasanın düzeltilmesi için yeterli olmadı[12].

Bugün engellenen site sayısı 80 bini aşmış durumda. 17-25 Aralık Soruşturmalarından sonra yapılan 9 ve 9-A maddesi değişiklikleri ise doğrudan "haberciliği" hedefleyen düzenlemeler. 17-25 Aralık Soruşturmaları başta, hükümet üyeleri ve yöneticiler aleyhine yapılan sayısız haber ve yorum bu iki madde uyarınca verilen kararlar ile engelleniyor. Medyanın haber verme, kamuoyunun bilgilenme hakkına açıkça müdahale niteliği taşıyan bu kararların, AİHM içtihadıyla da bağı koparılmış durumda. AİHM'nin yukarıda özetlediğimiz sınırlama koşullarının hiçbirini içermeyen kararlar, "yolsuzluk" gibi bazı konu başlıklarını internet arşivinden, dolayısıyla toplumsal bellekten siliyor. İfade ve yayınlama özgürlüğü yönünden içerdiği vahamet, yasanın tümden kaldırılarak Sözleşme ve AİHM içtihadına uygun biçimde yeni bir yasa yapılmasını gerektiriyor.

Youtube ve Twitter yasaklarının kaldırılması için Anayasa Mahkemesince yapılan başvurularının sahibi öğretim üyeleri Kerem Altıparmak ve Yaman Akdeniz'in 5651 sayılı Kanunu ile ilgili olarak 2012'de yazdıkları, bugün aciliyeti artmış biçimde geçerliliğini sürdürüyor:

> 5651 sayılı yasanın ve özellikle dava konusu 8. maddenin insan haklarına aykırı olduğu, başta bu yazının yazarları olmak üzere, çeşitli kişi ve kurumca dile getirilmiştir. Bu tür eleştiriler, bizzat sorumlu Bakan ve TİB tarafından ciddiyetle ele

[12] Ahmet Yıldırım/Türkiye (Başvuru No: 3111/10). 18 Aralık 2012 tarihli karar, Google Sites üzerinden akademik çalışmalarını yayımlayan başvurucunun, bu siteye erişimin engellenmesi kararlarına karşı yaptığı başvuruya ilişkindir. AİHM başvuru konusu erişim engellemenin, Sözleşme'nin 10. maddesini ihlal ettiğini saptarken, engellemenin dayanağı olan 5651 sayılı yasanın 8. maddesinin Sözleşme ve Mahkeme içtihatlarında belirlenen "yasa" kalitesini taşımadığı tespitini yapmıştır.

alınmamıştır. Bunun sonucu olarak yasanın yürürlüğe girdiği 2007 yılından beri 10 binlerce internet sitesi sözleşmeye aykırı olarak erişime kapatılmıştır. Gelinen noktada, demokratik bir toplumda sansürün bu ölçüde yaygınlaşması kabul edilemez ve mevcut yasayla yola devam edilemeyeceği açıktır.

Bununla birlikte, 5651 sayılı Yasanın hazırlanması ve uygulanması sürecinde olduğu gibi eleştiri ve şikâyetlere kulak tıkanarak hazırlanacak yeni düzenlemelerin de çok farklı sonuçlar doğurmayacağını kestirmek güç değildir.

Bunun için, Ahmet Yıldırım/Türkiye kararını, ilgilileri 5651 sayılı yasayı derhal yürürlükten kaldırmaya ve insan haklarına saygılı, demokratik katılıma açık ifade özgürlüğüne ve Türkiyeli yetişkinlerin her türlü internet içeriğine erişim ve tüketim haklarına saygı temelli yeni bir yasa hazırlamaya teşvik edecek bir fırsat olarak görüyoruz. Türkiye ifade özgürlüğünü koruma bağlamındaki pozitif yükümlülüklerini ancak bu şekilde yerine getirebilir[13].

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

Düşünce ve sanat ürünleri üzerindeki hakları düzenleyen mevcut yasa 1951 tarihli. Yıllar içerisinde özellikle müzik eserleri ve bilgisayar programları ile ilgili olarak, teknolojik ve hukuksal gelişmelere uygun değişiklikler yapıldıysa da 5846 sayılı Yasa günümüzün sorunlarına çözüm sağlamak için yeterli değil. Nitekim bu konu AB Müktesebatına uyum çalışmaları sırasında da gündeme geldi ve "AB Müzakere Süreci Fikri Mülkiyet Hukuku Faslı" açıldı. Bu çerçevede konuyla ilgili telif hakları birliklerinin işbirliği ile hazırlanan taslak yasa metninin Türkiye'nin son dönemde imzaladığı uluslararası antlaşmalara ve AB direktiflerine uygun olarak hazırlanmaya çalışıldığı ama dönemin Kültür ve Turizm Bakanı'nca son imzanın atılıp Bakanlar Kurulu'na yollanmadığı biliniyor.

Yeni yasa ile eser sahipleri yönünden telif haklarının daha etkin biçimde korunması, yayıncılar yönünden ise "korsan yayıncılık"la mücadelenin güçlendirilmesi, e-kitap ve dijital yayıncılıkla ilgili eksikliklerin giderilmesi, bandrol sisteminin yayıncı birlikleri tarafından uygulanarak demokratikleştirilmesi, akademik yayıncılığı zayıf düşüren "fotokopi sistemi"nin sona erdirilmesi gibi pek çok sorunlu alanda iyileşme beklenmektedir. Ancak elbette ki yasanın eksiksiz bir düzenleme haline

[13] http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/142923-aihm-karari-5651-sayili-yasa-aihs-e-aykiri.

gelmesi, gün yüzüne çıktıktan sonra, konunun ilgililerinin görüşlerinin dikkate alınmasıyla olacaktır. Yeni düzenlemenin hızla ele alınması ve kullanıcıların anayasal haklarını da gözeterek, kamuoyunda demokratik biçimde tartışıldıktan sonra yasalaşması, Türkiye düşünce yaşamı için öncelik tanınması gereken bir konu olarak öne çıkıyor.

Türk Ceza Kanunu'nun Yayınlama Özgürlüğünü Engelleyen Maddeleri

Türk Ceza Kanunu (TCK), 2005 yılında Türkiye kamuoyuna ve AB'ye bir "devrim" olarak sunularak yürürlüğe girmiştir. Bunun böyle olmadığı ise aradan geçen 10 yıllık süreçte, 345 maddelik yasanın, "üçte birinden fazlasının" değiştirilmek zorunda kalınmasıyla somut biçimde ortaya çıktı. 124 madde yasa ile 2 madde de Anayasa Mahkemesi kararları ile değiştirildi ya da iptal edildi.

Bu değişikliklerin arasında ifade ve yayınlama özgürlüğünü ilgilendiren maddeler de önemli bir yer tutuyor. Ancak gelinen noktada Türk Ceza Kanunu'nun hâlâ daha istenen noktaya gelmediği yargının uygulamalarıyla ortaya çıkıyor. Bu konuda öncelikle öne çıkan mesele ise, AİHM içtihadına bağlı olarak AB ve Avrupa Konseyi'nde hâkim olan, yayın yoluyla işlenen suçlara "hapis cezası" verilemeyeceğine ilişkin eğilim. AİHM kararlarında ve örneğin Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin ilke kararlarında pek çok kez vurgulandığı üzere, yazarların ve gazetecilerin mesleki faaliyetleri çerçevesindeki çalışmalarının hapis cezası ile cezalandırılması ifade özgürlüğüne bir tehdit olarak görülüyor[14]. Buna karşın Türkiye ifade özgürlüğü kullanımına karşı hapis cezası verilmesine ilişkin olarak iç hukukunda hiçbir iyileştirme sağlamadı. Tam aksine "suçun alenen ya da basın yayın yoluyla işlenmesi" hali cezanın artırılmasının nedeni olarak kabul ediliyor. Bunların AİHM ve AB standartlarını karşılamadığı açık olup TCK'de öncelikle bu konunun ele alınması zorunlu görünüyor.

[14] Artun ve Güvener Türkiye (Başvuru no:75510/01).

İfade özgürlüğünü doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren maddeleri ise şöyle listelemek mümkün:

- Şeref ve Saygınlığı Rencide Etme, İntihara Teşvik Ve Yardım (Madde: 84),
- Hakaret ve Kamu Görevlisine Hakaret (Madde: 125),
- Haberleşmenin Gizliliğini İhlal (Madde: 132),
- Özel Hayatın Gizliliği (Madde: 134),
- Kişisel Verilerin Kaydedilmesi (Madde: 135),
- Suçu ve Suçluyu Övme (Madde: 215),
- Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik (Madde: 216),
- Halkı Kanunlara Uymamaya Alenen Tahrik (Madde: 217),
- Basın Yoluyla Kamu Barışına Karşı İşlenen Suçlar (Madde: 218),
- Kanunun Suç Saydığı Fiilleri İşlemek Amacıyla Örgüt Kurmak ve Örgütün Propagandasını Yapmak (Madde: 220),
- Şapka ve Türk Harfleri Hakkındaki Kanunlara Aykırı Davranış (Madde: 222),
- Müstehcenlik (Madde: 226),
- Görevi Kötüye Kullanma (Madde: 257),
- İftira (Madde: 267),
- Yalan Tanıklıkta Bulunma (Madde: 273),
- Suçluyu Kayırma (Madde: 283)
- Soruşturmanın Gizliliğini İhlal (Madde: 285),
- Soruşturma ve Kovuşturma İşlemlerinde Ses ve Görüntü Kaydı (Madde: 286),
- Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs (Madde: 288),
- Cumhurbaşkanına Hakaret (Madde: 299),
- Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin Kurum ve Organlarını Aşağılama (Madde: 301),
- Devletin Birliğini ve Ülke Bütünlüğünü Bozmak (Madde 302)
- Temel Milli Yararlara Karşı Faaliyette Bulunmak İçin Yarar Sağlama (Madde: 305),
- Silahlı Örgüt Üyesi Olmak (Yapılan yayınların örgüt faaliyeti olarak nitelenmesi nedeniyle) (Madde: 314) .
- Halkı Askerlikten Soğutma (Madde: 318),
- Devletin Güvenliğine İlişkin Bilgileri Temin Etme (Madde: 327),
- Devletin Güvenliğine ve Siyasal Yararlarına İlişkin Bilgileri Açıklama (Madde: 329),
- Yasaklanan Bilgileri Temin (Madde: 334),
- Yasaklanan Bilgileri Açıklama (Madde: 336).

Bu maddeler arasından yayınlama özgürlüğünü en sık tehdit edenler ise şöyle belirtilebilir:

Kamu Görevlisine Hakaret (m. 125/3) - Cumhurbaşkanına Hakaret (m. 299)
AİHM'nin, Sözleşme'nin 10. madde kapsamında verdiği pek çok kararında ısrarla vurgulandığı üzere, bir siyasetçinin kabul edilebilir eleştiri sınırları, sıradan bir şahsa kıyasla daha geniştir[15]. Bu ilke, iç hukukta verilen kararlara da önemli ölçüde yansımış, Yargıtay'ın kökleşmiş görüşü haline gelmiştir. Buna karşın, 125/3. maddede kamu görevlisine hakaret ve 299. maddede cumhurbaşkanına hakaret, suçun ağırlaştırılma nedeni sayılıyor. Diğer deyişle AİHM içtihadının tam tersi düzenlemeler söz konusu. Bunu medya aracılığıyla işlenen suçlara hapis cezası verilemeyeceği yönündeki eğilimle birleştirdiğimizde, TCK 125/3 ve 299'un mutlaka kaldırılmaları gerektiği ortaya çıkıyor.

Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik (m. 216)
Madde genel görünümüyle nefret suçlarını önlemeye yönelik gibi görünse de uygulamada, tümüyle "çoğunluğu", "azınlıktan" korumak gibi bir işlev yüklenmiş durumda. Gerçekten de raporumuzda örneklerini vereceğimiz üzere, yasanın uygulandığı alan olarak sadece İslamiyet'e ve Müslümanlara yönelik yayınları görüyoruz. Bu yönüyle 216. maddenin yarattığı sorunların, çok tartışılan ve bu nedenle soruşturulması Adalet Bakanlığı'nın iznine bağlanan 301. maddedeki "Türklüğü aşağılama" yasağının yerini aldığı söylenebilir.

Müstehcenlik (m. 226) ve Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu
Çocukları pornografik yayınlardan koruma amacıyla getirilen düzenleme, en çok bu türden yayınlar ile sanat eserleri arasına ayrım koyamamasıyla eleştiriliyor. Maddenin son fıkrasında her ne kadar bilimsel eserler ile sanat eserlerine bir istisna tanınmış ise de raporumuzda örneklerini göstereceğimiz üzere uygulama her zaman böyle değil. 299. madde, Guillame Apollinaire, William Burroughs, Chuck Palahniuk gibi dünya edebiyatında yeri olan yazarların kitaplarının edebi eser sayılmayarak yasaklanma, yayıncı ve çevirmenlerinin hapis cezası alma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına neden olabiliyor.

[15] Tuşalp - Türkiye kararı (Başvuru No: 32131/08 ve 41617/08).

Bu müdahalelerin önünü açan ise 226. maddenin yanı sıra, Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu ve bu yasa ile kurulan Başbakanlık Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu. Bu kurul yazdığı raporlar ile, bilim ve sanat eserlerine getirilen istisnanın kaldırılmasına ya da uygulanmasının zorlaşmasına sebep oluyor. Gerçekten de bu kurulun, görev tanımını aşan şekilde, çocuk kitaplarının haricindeki tüm edebiyat eserlerine de yöneltiği "inceleme" faaliyetinin sonucunda hazırladığı raporlar, bugüne kadar aralarında dünya klasiklerinin de yer aldığı pek çok edebiyat eserinin yazar, yayıncı ve hatta çevirmenlerinin "çocuklara zarar verdikleri" iddiasıyla davalık olmalarına dayanak hazırladı. Bu nedenle 2009'da toplanan 5. Ulusal Yayın Kongresi'nin sonuç bildirgesinde yazılı, Muzır Kurulu'nun ve Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu'nun kaldırılması çağrısı geçerliliğini koruyor.

Gizliliğin İhlali (m. 285)

Ceza soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal etmeyi yasaklayan maddenin yöneldiği asıl hedef, medyada çıkan soruşturma haberleri ve araştırmacı gazetecilerin kitapları. Ancak bu yönde açılan davaların hızla artması ve en nihayetinde gazetecilerin bu suçtan dolayı cezaevine girmeleri gündeme gelince, 2012 yılında yapılan bir değişiklikle, "soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin haber verme sınırları aşılmaksızın haber konusu yapılması" suç olmaktan çıkarıldı. Buna karşın, "haber verme sınırları" soyut bir kavram olduğu için bugün basın savcılıklarında "hakaret"ten sonra en çok iddianame düzenlenen madde yine TCK m. 285. Buna paralel olarak gazetecilerin sıklıkla ceza aldığı da görülüyor. Bu cezaların infaza dönüştüğü zaman 285. maddenin yine tartışılmaya başlayacağı açık.

Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin Kurum ve Organlarını Aşağılama (m. 301)

301. madde, yürürlüğe girdiği 2005 yılından beri çok sayıda yazar ve yayıncının yayınları nedeniyle yargılanması ve hapis yatmasına neden olan, TCK'nin ifade özgürlüğünü tehdit eden en ünlü maddelerinden biri. 301.

madde, ifade özgürlüğüne getirdiği ağır ve gazeteci Hrant Dink'in katledilmesi gibi geri dönülemez kayıplar nedeniyle değiştirilerek, bu suçun soruşturulması Adalet Bakanlığı'nın iznine bağlandı. Değişiklikten sonra gerçekten de soruşturma ve dava sayısında ciddi sayıda düşme yaşandı. Ancak, Adalet Bakanlığı izninin somut bir hukuksal standart olmaması 301. maddenin sorunlu içeriğini hâlâ tehlikeli kılıyor. AİHM içtihadına uygun olarak maddenin ve kapsamının daraltılması zorunlu.

Terörle Mücadele Kanunu (TMK)

Yürürlüğe girdiği tarihten bu yana, ifade ve yayınlama özgürlüğüne en çok zarar veren yasa olan TMK, "ilerleme adına" pek çok değişiklik geçirse de hâlâ "ayakta". Özellikle içerdiği belirsiz "terör" tanımı, her daim keyfi uygulamaların önünü açıyor. Yayınlama özgürlüğüyle doğrudan ilgili olan "terör örgütlerinin bildiri veya açıklamalarını basma veya yayınlama" suçunu düzenleyen 6/2. maddesi ile "terör örgütü propagandası yapma" suçunu düzenleyen 7/2. maddesi ise AİHM içtihadına aykırı olarak can yakmayı sürdürüyor. Bugün için gelinen noktada, bu "özel hâl" kanunun düzeltilmek yerine toptan kaldırılması, genel ceza yasalarıyla yetinilmesi tek geçerli yol olarak görünüyor.

b. Uygulamadan Örnekler

Raporumuzda Türkiye'de ifade ve yayınlama özgürlüğünün engellendiği somut örnekleri üç grup altında toplamak istedik. Birinci bölümü, son bir yıl içerisinde yaşanmış ve kamuoyuna yansımış müdahaleler oluşturuyor.

Gezi Olayları ile başlayan, 17-25 Aralık Soruşturmaları nedeniyle zirveye çıkan, basına ve internet medyasına yönelik "sistemli müdahaleler"e ise ayrı bir bölüm ayırmayı zorunlu görüyoruz. Zira açılan soruşturma ve davaların sayısı açık biçimde tüm yayıncılık dünyasını olumsuz etkiliyor. Literatürdeki adıyla tüm yayıncılar, gazeteciler ve yazarlar üzerinde "caydırıcı etki" (chilling effect) yaratıyor. İfade özgürlüğünün çoğulcu demokrasinin temeli olması olgusu karşısında, bu durumun şu an için Türkiye'nin en büyük sorunlarından biri olduğunu kabul etmek gerekiyor.

Üçüncü bölümü ise, raporumuza adını veren proje kapsamında 7 bölgemizde, 9 şehirde, yazar, yayıncı, kitapçı, gazeteci, sivil toplum kuruluşu temsilcisi ve akademisyenlerle yaptığımız toplantılardan derlediğimiz yayınlama özgürlüğü sorunları, pratikler ve çözüm önerileri oluşturuyor.

Olağan Şüpheliler Olarak Kitaplar

Kamu Görevlilerine ve Cumhurbaşkanına Tanınan Hukuka Aykırı Ayrıcalık

AİHM içtihadının söylediği çok açık: 1- Yayın yoluyla hakaret nedeniyle hapis cezası verilemez. 2- Siyasilere yönelik eleştirilerin sınırları sıradan yurttaşa göre çok daha geniştir. Bu iki ilke karşısında, cumhurbaşkanına hakareti ayrı bir suç olarak düzenleyen ve TCK m. 125'teki hakaret suçuna göre daha ağır yaptırıma bağlayan 299. madde derhal kaldırılmalıdır. 299. maddenin güncel güç dengelerine göre değişen uygulanma biçimi de bu isteğimizi güçlendirmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan önce görev yapan Sn. Ahmet Necdet Sezer ve Sn. Abdullah Gül zamanında bu suçtan tek bir kişi dahi cezaevine girmemiştir. Sn. Erdoğan döneminde ise aradan geçen kısa sürede 8 kişi, attıkları tweetler ya da sloganlar nedeniyle tutuklanarak cezaevine gönderildi. Bu tutukluluk kararları sadece yasanın değil, yargının da sorunlu ve sorumlu olduğunu bir kez daha kanıtlıyor. Ceza usul yasası kurallarına göre, ceza alsalar dahi büyük ihtimalle cezaları ertelenecek ve tek gün hapis yatmayacak kişilerin, tutuklanmaları kabul edilemez. Tek bir cümlenin hatta sözcüğün dahi tutuklanmaya yol açtığı bir ortamda, araştırmacıların, yazarların ve yayıncıların kendilerini özgür hissetmeleri mümkün değildir.

Aynı şekilde 125. maddenin, kamu görevlisine hakareti ağırlaştırıcı sebep olarak düzenleyen fıkraları da iptal edilmelidir. Bu sorunlu maddeler, doğrudan ifade ve yayınlama özgürlüğünü etkilemekte ve siyasi eleştirinin sınırlarını daraltmaktadır. Siyasetçilerin ve kamu görevlilerinin, kendileriyle ilgili eleştirileri yargıya götürmekteki heves ve ısrarları da bu tablonun ağırlaşmasına sebep olmaktadır. Son bir yıl içinde başlatılan soruşturmalar ve açılan davalar konunun aciliyetini göstermektedir:

“Gezi Fenomeni”

Eylül 2014’te yazar ve yayıncı Erol Özkoray, Gezi Olaylarını değerlendirdiği *Gezi Fenomeni* adlı kitabında yer alan belgesel nitelikteki fotoğraflar nedeniyle, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’a hakaretten dolayı 11 ay 20 gün hapis cezasına çarptırıldı. Mahkeme bu hükmün açıklanmasını 5 yıl süreyle erteledi. Özkoray’ın bu süre içerisinde başka bir suç işlemesi halinde, bu hüküm de açıklanacak ve kesinleşmesi halinde infazı söz konusu olacak. Özkoray kitabını Erdoğan’ın cumhurbaşkanlığı görevine gelmesinden sonra yazsaydı, cezasının ağırlaşması söz konusu olabilecekti.

“Yüzde On: Adil Düzenden Havuz Düzenine”

Gazeteci-yazar Ahmet Dönmez, *Yüzde On: Adil Düzenden Havuz Düzenine* adlı kitabı ve attığı tweet’ler nedeniyle ceza ve hukuk davalarının muhatabı durumunda. Binali Yıldırım’ın “halkı kin ve düşmanlığa tahrik, basın yoluyla hakaret, basın yoluyla iftira” suçlamalarıyla yaptığı şikâyet sonucu açılan ceza davası İstanbul Anadolu 2. Asliye Ceza Mahkemesi’nde sürüyor. Dönmez’in kitabı 17-25 Aralık Soruşturmalarıyla ortaya çıkan, medya patronlarının da karıştığı iddia edilen rüşvet iddialarını ele alıyor.

“Hırsız Vaaar”

Gazeteci-yazar Ali Emre Özsoy, *Hırsız Vaaar* adlı kitabı nedeniyle iki davada sanık konumunda. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve oğlu Bilal Erdoğan’ın kendilerine hakaret iddialarıyla yaptıkları şikâyetler sonucu açılan ceza davaları sürüyor. Özsoy ayrıca bir makalesi nedeniyle de yine Cumhurbaşkanına hakaret suçlamasıyla yargıç karşısına çıkacak. Özsoy’un kitabıyla ilgili olarak, bir de eski bakan Binali Yıldırım’ın açtığı 20 bin TL’lik manevi tazminat davası bulunuyor.

“Beraber Yürüttük Biz Bu Yollarda”

Gazeteci-yazar Yılmaz Özdil *Beraber Yürüttük Biz Bu Yollarda* adlı kitabı nedeniyle hem ceza soruşturması, hem de manevi tazminat davasına muhatap oldu. Eski Bakan Binali Yıldırım’ın başlattığı süreçlerde, ceza soruşturması halen sürüyor. Yıldırım’ın Özdil’le birlikte kitabı yayınlayan Kırmızı Kedi Yayınevi’ne açtığı manevi tazminat davası da devam ediyor.

“Paralel Yürüdük Biz Bu Yollarda”

Gazeteci-yazar Ahmet Şık da Eski Bakan Binali Yıldırım tarafından adliyeye sürüklenen isimler arasında. Şık’ın Adalet ve Kalkınma Partisi ile Fethullah Gülen cemaati arasındaki ortaklığa odaklandığı *Paralel Yürüdük Biz Bu Yollarda* adlı kitabı nedeniyle, Binali Yıldırım hem “hakaret” gerekçesiyle savcılığa şikâyette bulundu, hem de kendisine 20 bin liralık manevi tazminat davası açtı. Şikâyet üzerine İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Basın Bürosu’nun, kamu görevlisine hakaret suçlamasıyla açtığı ceza davası ve manevi tazminat davası halen sürüyor. Şık’ın kitabı, iktidar ile Fethullah Gülen cemaati arasındaki ortaklığa ve kavgaya odaklanıyor.

“Din ve Siyaset”

Yazar Ali Bulaç’ın *Din ve Siyaset* adlı kitabındaki bazı alıntılar, Başbakan Ahmet Davutoğlu tarafından Bulaç’a manevi tazminat davası açılmasına neden oldu. Davutoğlu, kitapta kendisine atfedilen “Bizim bir devlet geleneğimiz var. Osmanlı’da da bu böyleydi, devlet için evlatlar bile feda edildi. Bugün de devlete zarar verecek bir yapıyı kabul etmemiz mümkün değil. Devletin ele geçirilmesine müsaade etmeyiz,” sözlerini söylemediğini iddia ediyor. Davutoğlu, tazminatla birlikte kitapta dava konusu yaptığı bölümlerin üzerine bant çekilmesini ve bu yapılana dek kitabın yeni baskılarının durdurulmasını da talep etti. Ali Bulaç ilk duruşmada beraat etti.

“İn: Baykal Kasedi, Dink Cinayeti ve Diğer Komplolar”

Eski Emniyet İstihbarat Dairesi Başkanı Sabri Uzun’un *İn: Baykal Kasedi-Dink Cinayeti ve Diğer Komplolar* adlı kitabı, kitapta adı geçen emniyet görevlileri tarafından şikâyet ve manevi tazminat davası konusu yapıldı. Kitap Fethullah Gülen cemaatine yakın polislerle ilgili komplo iddialarını konu alıyor. Şimdiye dek Uzun’a açılan dava sayısı 15. Bu davalardan üçünde yayınevi de davalı olarak yer alıyor.

“Haliç’te Yaşayan Simonlar”

Eski Emniyet Müdürü Hanefi Avcı’nın *Haliç’te Yaşayan Simonlar: Dün Devlet, Bugün Cemaat* kitabı çok sayıda davaya konu oldu. Son olarak Cumhuriyet

Savcısı Osman Şanal ile eski İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Ali Fuat Yılmazer'in hakaret ve iftira suçlamasıyla yaptıkları şikâyetleri üzerine açılan iki davada, 6352 sayılı Kanun'un geçici 1'inci maddesine dayanılarak "kovuşturmanın ertelenmesine" karar verildi.

Cinsellik Hâlâ Tabu: Müstehcenlik Davaları

Raporumuzda sorunlu mevzuatı ele alırken, çocukları korumaya yönelik bir düzenleme olan "müstehcenlik" suçunun (TCK m. 226) pornografiyle edebiyat ve sanat eserleri arasına ayrım koymada yetersiz kalması nedeniyle eleştirildiğini belirtmiştik. Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu ve bu yasa ile kurulan Başbakanlık Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu'nun bu sorunun sorumlusu olduğunu yazmıştık. Uygulamadan örnekler konuyu özetlemek için yeterli görünüyor:

"Genç Bir Don Juan'ın Maceraları"

Guillame Apollinaire'in Türkiye'de yargı önüne çıkan ilk eseri *Genç Bir Don Juan'ın Maceraları* değil. Apollinaire'in *On Bir Bin Kırbaç* adlı kitabı da kovuşturmaya uğramış ve ceza almıştı. Ancak kitabın yayıncısı Rahmi Akdaş'ın hak aramadaki örnek ısrarıyla konu AİHM'e kadar gitmiş ve verilen ceza nedeniyle Türkiye, ifade özgürlüğünü ihlalden sorumlu bulunarak tazminat ödemeye mahkûm edilmişti (Akdaş – Türkiye, Başvuru No: 04/41056).

Ancak bu emsal karar *Genç Bir Don Juan'ın Maceraları* kitabıyla ilgili ceza yargılamasının yapılmasına engel olmadı. Kitabı yayınlayan Sel Yayıncılık'ın sahibi İrfan Sancı ve çevirmen İsmail Yerguz'a "müstehcenlik" suçlamasıyla dava açıldı. Dava sırasında dosyaya akademisyenlerin kitap için "sanat eseridir" saptaması yaptığı akademik rapor ile Muzır Kurulu'nun aksi yöndeki raporu sunuldu. Yargılamayı yapan İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi, akademisyenlerin raporuna dayanarak olumlu karar verdi ve Sancı ile Yerguz'u beraat ettirdi.

Ancak karar savcılık tarafından temyiz edilerek Yargıtay'a gidince, başa dönüldü. Yargıtay 14. Ceza Dairesi, beraat kararını oybirliğiyle bozarak dosyayı mahkemesine geri gönderdi. Yargıtay bozma kararında, aynı yazarla ilgili çok benzer bir konudaki ve yeni tarihli Akdaş kararını hiç dikkate almadı.

Dosyayı yeniden inceleyen İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin yaptığı 2. yargılamada ise kitabın gerçek akıbetini öğrenmek mümkün olmadı. Zira 6352 sayılı Yasa ile getirilen ve yayın yoluyla işlenen suçlar nedeniyle yürüyen davaların ertelenmesini sağlayan düzenleme nedeniyle, dava Aralık 2013'te esasa dair karar verilmeden ertelendi. Yasaya göre Sancı ve Yerguz'un üç yıl boyunca benzer bir suç işlememeleri gerekiyor. Aksi takdirde yargılama kaldığı yerden devam edecek.

Benzer süreçler Chuck Palahniuk'un yazdığı *Ölüm Pornosu* ve William Burroughs'un *Yumuşak Makine* ile de yaşandı. Bu iki kitabın çevirmen ve yayıncıları da müstehcen yayın ile suçlandılar. *Ölüm Pornosu* nedeniyle Ayrıntı Yayınları adına yayıncı Hasan Basri Çıplak ve çevirmen Funda Uncu yargılandı. *Yumuşak Makine* nedeniyle de Sel Yayıncılık adına İrfan Sancı ve çevirmen Süha Sertabiboğlu aleyhine dava açıldı. Her iki dosyada da kitaplar lehine bilirkişi raporları verildiyse de, yine 6352 sayılı Yasa ile davaların esasına girilmeden erteleme kararları verildi.

Davaların yanı sıra, beraat kararıyla aklanmaya olanak tanımayan, özel yasayla getirilen erteleme sisteminin de sorunlu olduğu açık. Yayıncı ve çevirmenler üzerinde bir baskı unsuru haline gelen erteleme kararları, yayınlanacak eserlerin seçiminde otosansürü artırıyor.

Kitaplara Açılan Diğer Davalar

"Kayıp Sicil / Erdoğan'ın Çalınan Dosyası"

Mayıs 2015'te gazeteci-yazar Soner Yalçın, *Kayıp Sicil / Erdoğan'ın Çalınan Dosyası* adlı kitabıyla Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın oğlu Bilal Erdoğan'a "basın yoluyla hakaret" ettiği iddiasıyla 1740 TL adli para cezasına çarptırıldı. Hükmün açıklanması 5 yıl süreyle ertelendi. Yalçın'ın bu süre içerisinde başka bir suç işlemesi halinde, bu hüküm de açıklanacak ve kesinleşmesi halinde infazı söz konusu olacak.

Bilal Erdoğan'ın *Kayıp Sicil / Erdoğan'ın Çalınan Dosyası* nedeniyle Yalçın'a ve kitabın yayıncısı Kırmızı Kedi Kitabevi yayın yönetmeni İlknur Özdemir'e açtığı 50 bin TL'lik manevi tazminat davası da halen sürüyor.

“Takkeli Firavunlar”

Yazar Sabahattin Önkibar’ın *Takkeli Firavunlar ve Büyük Siyasi Sırlar* adlı kitabı nedeniyle işadamı Enver Ören kendisine hakaret edildiği gerekçesiyle, yazar ve kitabın yayıncısı Kırmızı Kedi’ye 1 milyon TL’lik manevi tazminat davası açtı. Dava halen sürüyor.

“Hrant Dink Cinayeti ve İstihbarat Yalanları”

Nedim Şener, *Hrant Dink Cinayeti ve İstihbarat Yalanları* adlı kitabıyla ilgili olarak “emniyet görevlilerini terör örgütlerine hedef gösterdiği” iddiasıyla yargılanmış ve beraat etmişti. Ancak yazarların lehine olması gereken 6352 sayılı Yasa’nın geçici 1. maddesi beraat kararının kesinleşmesine engel oldu. Yargıtay 4. Ceza Dairesi, bu “af maddesi”ni göz önüne alarak, kovuşturmanın esasa girilmeden ertelenmesi gerektiği gerekçesiyle kararı bozdu. Bozma üzerine de erteleme kararı verildi. Şener 3 yıl içerisinde benzer bir suçtan mahkûm olursa, *Hrant Dink Cinayeti ve İstihbarat Yalanları* davası yeniden başlayacak.

“Big Boss”

Gazeteci Mustafa Hoş, *Big Boss* adlı kitabı nedeniyle, kitapta adı geçen Hasan Yeşildağ tarafından basın yoluyla hakaret ve iftira gerekçeleriyle savcılığa şikâyet edildi. Yeşildağ ayrıca yazara ve kitabın yayıncısı Destek Yayınları’na 20.000 TL’lik manevi tazminat davası yöneltti. Soruşturma ve dava sürüyor.

“Askere Gitmeyin Çünkü...”

Kolektif bir çalışmanın ürünü olan *Askere Gitmeyin Çünkü…* kitabı yayınlanmadan “halkı askerlikten soğutma” suçuna konu oldu. Genelkurmay Başkanlığı’nın bu çalışmayı da içeren askeregitmeyin.com sayfası ile ilgili yaptığı şikâyet sonucu, sitenin sorumluları aleyhine ceza davası açıldı. Savcılık, sitenin sorumluları olarak gördüğü Mehmet Ali Başaran ve Ahmet Bıyıklı’nın, 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası getiren TCK m. 318’den cezalandırılmasını istedi.

381 kişinin, “Askere gitmeyin çünkü...” cümlesini tamamladığı kitap, basılı nüshanın yanında, sitede PDF olarak da yer alıyor. Sitede ayrıca vicdani ret

talebiyle ilgili yazı ve afişler bulunuyor. Genelkurmay'ın şikâyetinin ilginç yönü ise, gerçekte "318. maddenin kalkmasına yönelik bir ifade özgürlüğü arayışı"nı şikâyet ederek, yine bu madde uyarınca dava açılmasını sağlamak. Genelkurmay'ın şikâyet dilekçesinde şikâyet konusu yapılan bölümlerden biri aynen şöyle:

> askeregitmeyin.com isimli internet sitesinin anasayfasında "İfade özgürlüğünün önünde bir engel teşkil eden Halkı Askerlikten Soğutma (TCK 318) kanun maddesine ve yeni haline karşı itirazımız var. Bir kanun ile ifade özgürlüğü suç haline getirilemez. Kışlanın dışı kışla değildir. Yüksek sesle HAYIR diyeceğiz.

Şimdilik kitabın malzemesinin toplandığı web sitesi ve internette yayınlanan dijital hali dava konusu ediliyor. Basılı nüshaya ve 381 yazarına da benzer bir suçlama yöneltilip yöneltilmeyeceği ise belli değil.

"Abdullah Öcalan'ın kitabına yasak kalktı"

Kitaplar nedeniyle açılan davalar çoğalırken Anayasa Mahkemesi ifade özgürlüğü yönünde önemli bir karar verdi. Abdullah Öcalan'ın yazdığı *Kürdistan Devrim Manifestosu, Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü (Kültürel Soykırım Kıskacında Kürtleri Savunma)* başlıklı kitaba dağıtımı yapılmadan el konmuş ve kitaplar imha edilmişti. Öcalan bu karar ve işlemleri Anayasa Mahkemesi'ne taşıdı. Mahkeme oyçokluğuyla bu uygulamaların orantısız olduğuna ve Öcalan'ın düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü ile basın özgürlüğünü ihlali ettiğine karar verdi (Başvuru No: 2013/409). Anayasa Mahkemesi'nin bu kararından sonra, ilgili el koyma ve toplatma kararları görevli Diyarbakır 1. Sulh Ceza Hâkimliği tarafından kaldırıldı. Bu kararın bundan sonraki benzer uygulamalarda emsal oluşturacağını umuyoruz.

Kuşatma Altındaki Gazetecilik

Terör kurbanlarıyla dayanışmanın bedeli: Cumhuriyet örneği

Çalışanları Fransa'daki terör saldırısında öldürülen Charlie Hebdo dergisinin saldırıdan sonraki ilk sayısının kapağını meslektaşlarıyla dayanışmak için köşelerine taşıyan Cumhuriyet Gazetesi yazarları Hikmet Çetinkaya ve Ceyda Karan hakkında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığınca

resen harekete geçildi ve böylesine Türkiye'de dahi ender rastlanacak bir soruşturma süreci başladı. Charlie Hebdo ile dayanışma adına dergiden bir seçki yayınlayacağını duyuran Cumhuriyet Gazetesi'nin söz konusu nüshası daha dağıtıma bile çıkamadan emniyet birimlerince matbaaya gece baskını yapıldı, TIR'ların matbaadan çıkışı engellendi. Gazetenin dağıtımı ancak, gazeteyi inceleyen savcılığın verdiği onaydan sonra gerçekleşebildi. Dağıtım yapılmadan başlayan ölüm tehditleri karşısında gazete güne polis korumasıyla başlamak zorunda kaldı. İlerleyen saatlerde Cumhuriyet'in İstanbul'daki merkezine giden tüm yollar önce araç, sonra yaya trafiğine kapatıldı. Bir yandan Emniyet güçleri gazeteyi korumak için alarma geçerken, Cumhurbaşkanı ve Başbakan yayından itibaren günlerce doğrudan gazeteyi hedef gösteren açıklamalar yaptılar.

Ardından resen başlatılan soruşturmaya, aralarında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın aile üyelerinin de olduğu tüm Türkiye'den yapılan 1280 adet şikâyetin eklenmesiyle "halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılama" (TCK 216) ve "halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme" (TCK 218) iddiasıyla Hikmet Çetinkaya ve Ceyda Karan hakkında hapis istemli ceza davası açıldı. Gerçekte nefret suçlarını önleme iddiasıyla getirilen 216. maddenin, sadece İslamiyet'e ve Müslümanlara yönelik eleştirilere karşı kullanıldığı yönündeki eleştiriler bu davayla pekişti. Davayı açan savcının, yazarlara sorduğu "Din özgürlüğü ve ifade özgürlüğü arasında bir fark görüyor musunuz?" sorusunun ideolojik rengini verdiği dava İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde devam ediyor.

Sayılar Ne Söylüyor: Yargı Muhalif Basına Karşı

Kamuoyunda 3. Yargı Paketi olarak bilinen 6352 sayılı kanunun geçici 1. maddesi ile 31.12.2011 tarihine dek "basın ve yayın yoluyla ya da sair düşünce ve kanaat açıklama yöntemleriyle işlenmiş olup; temel şekli itibarıyla adlî para cezasını ya da üst sınırı beş yıldan fazla olmayan hapis cezasını gerektiren suç"lara ilişkin soruşturma, dava ve mahkûmiyetlerin ertelenmesine karar verileceği düzenlendi. Bir "af" niteliğindeki bu düzenleme ile halihazırda soruşturma ve davalara muhatap olan pek çok yazar ve gazetecinin

üzerindeki ceza baskısı gerçekten de hafifledi. Ancak hiçbir "af" gibi, bu da yapısal bir çözüm içermiyordu. Nitekim, 01.01.2012'den itibaren yine yazarlar ve gazeteciler kendilerini savcı ve yargıç önünde bulmaya devam ettiler. Soruşturma sayısını misliyle katlayan olay ise, 17-25 Aralık Soruşturmaları oldu. Bu andan itibaren, anılan dosyalarda bir şekilde adı geçen tüm siyasetçi, bürokrat ve işadamları avukatları aracılığıyla soluğu basın savcılığı kalemlerinde aldılar. Soruşturma dosyaları ile ilgili yapılan yayınların tamamı son derece sistematik bir biçimde şikâyet konusu yapıldı. Bu çerçevede yazar ve yayıncılara açılan davaları, yukarıda "Kamu Görevlilerine ve Cumhurbaşkanına Tanınan AİHM İçtihadına Aykırı Ayrıcalık" bölümünde ele almıştık. Bu şikâyetlere gazetelerin olağan yayınlarına karşı yapılan diğer şikâyetler eklenince ortaya çıkan sayılar, Türkiye'de ifade özgürlüğünün nasıl bir kuşatma altında olduğunu gösteren çarpıcı bir hale geliyor.

Bu çarpıcı sonuçları gösteren bir tablo aşağıda yer alıyor. Ulusal ölçekte yayın yapan Cumhuriyet, Birgün, Evrensel ve Yurt gazetelerinin hukuk bürolarıyla yapılan görüşmeler ve onlardan gelen bilgilerle hazırlanan bu tablolar, bu dört gazetenin yayınlama özgürlüklerine son 3,5 yıldır yargı aracılığıyla yapılan müdahaleleri gösteriyor. Kuşkusuz diğer muhalif/eleştirel yayın kuruluşları ile ilgili veriler olmadan manzaranın tamamını görmek mümkün değil. Özellikle Kürt meselesine odaklanan yayıncılara ilişkin bir veri olmaması bir eksiklik. Bununla birlikte, sayıların yüksekliği normal karşılanabilecek bir durumda olmadığımızı göstermeye de yetiyor.

Tablo I

	Cumhuriyet	Birgün	Evrensel	Yurt	Toplam
Süren Soruşturma	16	3	7	9	35
Açılan Toplam Soruşturma	102	23	24	74	223
Açılan Ceza Davası	49	18	22	53	142
Açılan Manevi Tazminat Davası	49	15	17	44	125
Mayıs 2015 Tirajları	54.087	30.685	10.699	9.264	104.735

Ceza soruşturması ya da davaları, ifade özgürlüğüne müdahalenin tek yargısal aracı da değil. Caydırıcı miktarlarda açılan manevi tazminat davaları, çoğu kez gazetenin kendisini "yalancı" ya da "iftiracı" ilan etmesiyle sonuçlanan cevap-düzeltme kararları, internet nüshalarını yöneticiler, politikacılar ve işadamlarıyla ilgili tüm soruşturma haberlerinden "temizleyen" erişimin engellenmesi kararları medyayı susmaya itiyor. Bu nedenle, ikinci bir tablo ile bu dört gazeteyle ilgili diğer yargısal müdahale biçimlerini de göstermeye çalıştık. Çıkan sonuç şöyle:

Tablo II

	Cumhuriyet	Birgün	Evrensel	Yurt
Verilen Tekzip Kararı	49	40	42[16]	49
İtiraz Üzerine Kaldırılan Tekzip Kararı	3	1	2	0
Erişimin Engellenmesi Kararı	40	35	--	8
Kaldırılan E. Engellenmesi Kararı	1	0	--	0

[16] Evrensel Gazetesi'ne ilişkin Erişimin Engellenmesi ve Tekzip kararlarını gösterir toplam rakam, Tekzip sütununa yazılmıştır.

Tablo I'de dava sonuçlarına özellikle yer verilmedi. Çünkü asıl sorun, bir gazetecinin sonuç ne olursa olsun, yaptığı yayın nedeniyle, adliyeye sürüklenmesi, bir davanın muhatabı olması. Bu soruşturma ve davalar gazetecileri doğrudan hapis ve yüksek para cezası / tazminatla tehdit ediyor ve onu yıldırma potansiyeli taşıyor. Diğer yandan da, soruşturma ve davaların sayısı, buna sebep olan gazeteci aleyhine, editöründen başlayarak yayın kuruluşunun sahibine kadar ulaşan, başka bir baskı mekanizmasını tetikliyor. Bu anlamda toplam tirajı 100.000 civarında olan dört gazeteye, basın-yayın yoluyla işlenen suçlara erteleme getirilmesinden sonra geçen üç buçuk yıllık sürede açılan adli takip sayısı aşırı yüksektir. Bu sayıların hüküm sürdüğü bir ortamda gazetecilerin ifade özgürlüğünden söz etmek ise mümkün değildir; sayıların çokluğu, kararlardan bağımsız olarak bir caydırıcı etkiyi (chilling effect) doğuruyor. Bu anlamda Cumhurbaşkanı başta olmak üzere, yönetici ve siyasetçilerin, kendileri ile ilgili her haberi, her yorumu adliyelere taşıması, bu "caydırıcı etki"nin bizzat istendiğini gösteren bilinçli bir tutum. AB kaynaklı raporlarda da eleştirilen bu siyasi kültürün, sona erdirilmesi esasta yine siyasetin işi. Bununla birlikte, AİHM içtihadının eksiksiz biçimde uygulanması halinde, bu davalardan gazeteciler aleyhine çıkacak olumsuz karar sayısı kayda alınmayacak oranlara düşebilir. Ancak böylesi bir uygulamanın kökleşmesi durumunda, yayıncılar ve gazeteciler kendilerini güvence altına alıp, üzerlerindeki yargısal süreçlerin baskısından bağımsızlaşabilirler.

Tablo II ise 17-25 Aralık Soruşturmalarından sonra kurulan sulh ceza hâkimlikleri sisteminin, ifade özgürlükleri için ne denli tehlikeli olduğunu somut biçimde gösteriyor. Cevap-düzeltme ve erişimin engellenmesi kararlarına yapılan itirazlar üzerine bu sistemde ifade özgürlüğü lehine karar alınmasının neredeyse imkânsız olduğu sayılarla somut hale geliyor. Ne yazık ki bu somut verilere karşın, Anayasa Mahkemesi sulh ceza hâkimlikleri sisteminin Anayasa'ya aykırı olmadığına karar verdi. İfade özgürlüğüyle birlikte, Sözleşme'nin 6. maddesinde yazılı Adil Yargılanma Hakkını da sistematik biçimde tehlikeye düşüren sulh ceza hâkimlikleri sistemine siyasi irade tarafından derhal son verilmelidir.

Yayın Yasakları

Gazeteciliği kuşatma altına alan, tüm medyayı zehirleyen başka bir sorun ise yayın yasakları. Temmuz 2014'te Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, CHP Genel Başkan Yardımcısı Sezgin Tanrıkulu'nun soru önergesine verdiği yanıtta, 2010'dan o güne mahkemelerce toplam 149 yayın yasağı kararı alındığını açıkladı. Gerçekten de son yıllarda kamuoyunun ilgi alanına girmiş soruşturmaların neredeyse tamamı için yayın yasağı kararı verildiğini görüyoruz: Roboski katliamı, 17-25 Aralık soruşturmaları, MİT TIR'ları, Bingöl'de şehit edilen polislerle ilgili soruşturma, Şike soruşturması, Hakkari'de 3 askerin şehit edilmesiyle ilgili soruşturma, 52 kişinin öldüğü Reyhanlı bombalı saldırısı, IŞİD'in konsolosluk baskını, Dışişleri Bakanlığı'ndaki dinleme… Son olarak dört bakanla ilgili Meclis Soruşturması kapsamında verilen yayın yasağı ise öncelikli inceleme talepli bireysel başvuruyla Anayasa Mahkemesi'ne taşındı. Anayasa Mahkemesi ne yazık ki verdiği "ihlal yok" kararıyla, yayın yasakları konusunda olumlu bir emsal oluşturma imkânını da harcamış oldu. Anayasa Mahkemesi ya da AİHM'nin kamuoyunda bilinen bir yayın yasağı kararıyla ilgili olarak ayrıntılı bir ihlal kararı vermesine dek, bu yayın yasaklarının devam edeceği anlaşılıyor. Bu kamuoyunun bilgi alma hakkını, medyanın da asli görevi olan haber verme hakkını yok sayan uygulamaya karşı büyük medyanın sessizliği ise durumun ne kadar vahim olduğunu gösteriyor.

Tutuklu Gazeteciler

Tutuklu Gazetecilerle Dayanışma Platformu'nun saptamasına göre 3 Mart 2015 tarihi itibariyle Türkiye cezaevlerinde tutuklu ve hükümlü bulunan gazeteci sayısı 22. Bu sayı gerçekte Türkiye'de ifade özgürlüğünün içinde bulunduğu duruma dair önemli bir veri. Tutukluların büyük çoğunluğunu Kürt gazeteciler olması gösteriyor ki, Türkiye'de Kürt meselesi medyada hâlâ gerçek bir çoğulculukla ele alınmıyor, tartışmanın bir tarafı tutuklama gibi çok ağır bir tedbirle susturuluyor. Bu nedenle eylemi düşünce açıklamasından ibaret olan tüm tutuklu gazetecilerin derhal serbest bırakılması ve ileriye dönük olarak hapis tehdidinden kurtulmaları gerekiyor.

Sonuç olarak, gazeteciliğe, medyaya yönelik kuşatma bu şekilde sürdükçe, bir ifade özgürlüğünden, dolayısıyla bir yayınlama özgürlüğünden söz edilemeyeceği açık. Böylesi bir ortamda demokratik çoğulculuğun sağlanması da mümkün değil. Gazeteciliğin içinde bulunduğu tehdit ve tehlikeyi yaşamsal önemde görüyoruz.

Sosyal Medya: Parmağın Ucundan Cezaevine

Anadolu Ajansı Sansür İstiyor

Devletin resmi haber ajansı olan Anadolu Ajansı'nın savcılığa yaptığı şikâyet ile Twitter'da kuruma yönelik mesaj atan 59 kişi aleyhine soruşturma başlatıldı. "Şüpheliler" arasında Fazıl Say, Bedri Baykam, Ahmet Şık, Melis Alphan, Umut Oran gibi kamuoyunun tanıdığı adların da olduğu şikâyet dilekçesinde, şüphelilerin "hakaret, iftira, tehdit ve halkı kin ve düşmanlığa tahrik" suçuyla cezalandırılmaları için dava açılması istendi. Şikâyet dilekçesinde ajansın eski genel müdürü Kemal Öztürk, yardımcısı Ebubekir Şahin ve kurum çalışanları da şikâyetçi olarak görünüyor. Şikâyet dilekçesinin ilginç yanlarından biri de ajansın tarafsızlığına gölge düşürüldüğünü ileri sürmesi. Şikâyetçiler cezalandırma ile birlikte, şikâyet konusu mesajların da kaldırılmasını ya da ilgili hesapların kapatılmasına karar verilmesini talep ettiler.

Bu noktada devletin resmi haber ajansının, sayılan suçlarının tümünü birden içerdiğini iddia ettiği "cümleleri" aktarmak istiyoruz:

"Anadolu Ajansı büyükşehirlerde önce kırsal kesimi vererek asıl sonuçları manipüle etmeye kalkışmıştır."

"Anadolu Ajansı Genel Müdürü'nün Bülent Arınç'ın eski basın danışmanı olduğunu hatırlatmakta yarar var."

"AKP-Cemaat savaşının seçim cephesindeki askerleri Anadolu Ajansı ve Cihan Haber Ajansı (Cemaat) oldu. Abonelik iptali için yeterli veri."

"Ya bu yüz karası Anadolu Ajansı nasıl bu kadar fark koyuyor? Hayallerindeki sonuçları mı yazıyorlar?"

"CHP'nin vefakâr partilileri Anadolu Ajansı'nın haberlerine itibar etmeyin."

Görevi haber vermek olan ve alanındaki en köklü kurumun, böylesi bir san-

sür talebi tek başına Türkiye'de ifade özgürlüğünün korunması gereken bir değer olarak görülmediğinin kanıtı olması yönünde son derece anlamlı.

Sosyal Medyaya Gözdağı: Levent Pişkin Dosyası

Stajyer Avukat olan Levent Pişkin, Twitter'dan yaptığı "Erdoğan'dan 'dört dörtlük ibneyim, ibneliği sizden öğrenecek değiliz' açıklaması bekliyorum. Öptüm #Anayasada LGBT" şeklindeki paylaşımı nedeniyle dönemin Başbakanı Recep Tayip Erdoğan'a hakaret ettiği iddiasıyla yargılandı 1.500 TL adli para cezasına çarptırıldı ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildi. Yapılan itirazın üst mahkemece reddedilmesi üzerine, Pişkin Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulundu. Dosya halen Anayasa Mahkemesi'nde.

Ancak Pişkin'in cezası bu karar ile sona ermedi. Aynı tweet nedeniyle Recep Tayyip Erdoğan'ın açtığı 50.000 TL'lik manevi tazminat davasında da Levent Pişkin 10.000 TL manevi tazminat ödemeye mahkâm edildi. İfade özgürlüğünün hem cezai, hem de parasal yaptırıma uğradığını gösteren bu davalar tipik bir duruma örnek oluşturuyor. Örneğin, sosyal medyadan gelmesi ise, ifade özgürlüğüne yapılan yargısal müdahalelerin yurttaşların günlük hayatının birer parçası haline geldiğini gösteriyor.

Din Hiciv Konusu Olamaz: Tanrı C.C. Kararı

Birgün gazetesinin basılı ve İnternet nüshalarında yayınlanan "Ben kısacaCC- twitter.com/tanrıcc" (03/08/2013) ve "Cehennet- twitter.com/tanrıcc" (10/08/2013) başlıklı yazılar da TCK m. 216'nın konusu oldular. Eser sahibinin belli olmaması nedeniyle gazetenin sorumlu müdürü Hakkı İlker Yaşar, sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili Bülent Yılmaz ve internet sitesinin sorumlusu olan Ufuk Çalışkan aleyhine "halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılama" suçlamasıyla dava açıldı. İddianamede "alaycı" olarak belirtilen ifadeler, aşağılama suçu için yeterli görüldü. Yapılan yayına karşı gönderilen tepki içerikli e-postalar ise suçun unsuru olan "kamu barışını bozmaya" dayanak olarak gösterildi.

Davayı gören İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi, sanıkların ayrı ayrı 7 ay

15 gün hapis ile cezalandırılmasına karar verdi. Yaşar ve Yılmaz hakkındaki cezalar 4.500 TL adli para cezasına çevrildi ve hüküm açıklandı. Çalışkan hakkındaki hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildi.

Kararın, AİHM içtihadı dayanak gösterilerek gerekçelendirilmesi ise AİHM kararlarının yargının meşrebine göre "araçsallaştırılmasına" verimli bir örnek oluşturdu. Kararda AİHM'nin dine hakaret meselesini ele aldığı Otto Preminger Insitut (Avusturya ve Wingrove) İngiltere kararlarına atıf yapılıyor. AİHM bu kararlarla gerçekten de dini, hakaretten korunacak bir değer olarak kategorize ediyor. Ancak Birgün'le ilgili karar, adı geçen AİHM kararlarında incelenen yayınların, gazetenin mizahi yayınlarıyla kıyaslanamayacak denli ağır niteliğini ise göz önüne almıyor. Mahkeme bu tavrını dine yönelik eleştiri konusunda verilmiş özgürlükçü bir karar olan Erdoğan Tatlav - Türkiye kararını görmezden gelerek, kararında hiçbir biçimde tartışmayarak pekiştiriyor. Bu simgesel dava ve kararlar, önümüzdeki süreçte 216. maddenin, 301. maddenin (Türklüğü Aşağılamak) yerini alacağını, 301. maddenin Türkiye'ye yaşattığı sorunların bir benzerini aynen ve tekrar yaşatacağını kanıtlıyor.

c. Yerelden Yükselen Ses

Yayınlama Özgürlüğü Yolunda projesi kapsamında öncelikle tüm yayıncılık paydaşlarının katılımıyla Ankara'da Yayınlama Özgürlüğü Konusunda Farkındalık Artırma ve Bilgilendirme Çalıştayı düzenlendi. Ardından sırasıyla İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa, Adana, Diyarbakır, Van, Trabzon ve Antalya'da düzenlenen bölge toplantılarında yazar, şair, yayıncı, çevirmen, kitapçı, kütüphaneci, gazeteci, sivil toplum temsilcileri ve akademisyenlerle buluşuldu. Aynı süreçte İstanbul, Adana, Bursa, İzmir ve Samsun'da TÜYAP kitap fuarlarında bu kez okurlara yönelik paneller düzenlendi.

Bu etkinliklerde edindiğimiz bilgiler, yayınlama ve ifade özgürlüğü üzerine yaşanan sorunların, medyaya yansıyanlardan ibaret olmadığı ortaya çıkardı. Gerçekten de yerelden yükselen sese kulak verdiğimizde, ifade özgürlü-

güne müdahalenin binbir çeşidini üretmeyi "başardığımızı" anlıyoruz. Toplantıların çoğunda dinlediğimiz bu müdahale çeşitliliğinin yarattığı bir kıstırılmışlık duygusunu da gözlemledik. Ama bu duygu, pes etme ya da sinikliğe yol açmıyor. Tam aksine tüm düşüncelerin özgürce ifade edildiği, yayıncılığın önündeki engellerin kaldırıldığı örgütlü bir karşı koyma isteğine dönüşüyor. Toplantıların tümünde pek çok kez, Türkiye'de ifade özgürlüğünün sağlanması için hep birlikte mücadele edilmesi gerektiği net biçimde ifade edildi. Bu nedenle dile getirilen sorunların çeşitliliğine rağmen umutsuz değiliz.

Her biri ayrı ayrı ele alınmayı hak eden sorunlar ve kimi çözüm önerileri şöyle:

İstanbul Bölge Toplantısı

İstanbul toplantısının konuşmacılarından PEN Türkiye Merkezi Başkanı, gazeteci-yazar Zeynep Oral, basın özgürlüğüne yönelik son yıllardaki baskıları 12 Eylül ve 28 Şubat dönemlerinde dahi yaşamadığını belirtti. "Bir gazeteci ve kadın olarak kendimi tehdit altında hissediyorum," diyen Oral, konuşmasında şunları söyledi:

> Cumhuriyet gazetesi Charlie Hebdo dergisinin karikatürlerini yayınlama kararı aldı. O andan itibaren kıyamet koptu. Tüm çalışanlara yönelik hakaretler, gazetenin önüne gelen yobazlar, yolların kapatılması, barikatların kurulması… Ceyda Karan ve Hikmet Çetinkaya'nın tehdit edilmesi, "halkı kin ve düşmanlığa sevk etmek"ten dava açılması… Cumhurbaşkanı Erdoğan her fırsatta Cumhuriyet'i, "peygamberimize hakaret eden bir gazete" diye niteledi. Bunun doğru olmadığını kendisi de biliyor. Amaç bu algıyı yaratmak. Benim için Charlie Hebdo'nun sayfalarını basmak ile Başbakan Davutoğlu'nun Paris'teki yürüyüşe katılması arasında bir fark yok. İkisi de dayanışma eylemidir…

İnsan Hakları savunucusu ve Düşünce Suçuna (!?) Karşı Girişim'in kurucusu, müzisyen Şanar Yurdatapan, geçmişte uygulanan bazı yasaların, sonra kaldırılmalarına rağmen uygulanmaya devam ettiğini örnekleriyle anlattı:

> Yayınlama özgürlüğü konusunda geçmişte bizim çok sevdiğimiz bir 162. madde vardı. "Suç sayılan bir şeyi yayınlamak suçtur, bunu yayınlayan da söyleyenle aynı cezaya çarptırılır" şeklindeydi. Bunu yayınlayan kişi içeriğine katılmadığını

belirten bir ibare koysa dahi, sorumluluktan kurtulamaz… Bu madde daha sonra kaldırılmasına rağmen, hâlâ işletiliyor. Erol Özkoray *Gezi Fenomeni* adıyla bir kitap yazdı. Kitap içinde görüşleri ve yorumları var. Savcı bu görüşler nedeniyle suçlamadı. 'Bunlar ifade özgürlüğüdür' dedi. Ama kitabın ikinci bölümüne Gezi'de gördüğü pankartların fotoğraflarını koymuş. Onlardan dolayı yargılanıyor. Yani olmayan 162. maddenin uygulanmasını görüyoruz…

Türk Kütüphaneciler Derneği İkinci Başkanı Aydın İleri ise yayınlama özgürlüğü konusundaki farklı bir soruna dikkat çekti. Yayınlanan kitapların konulduğu kütüphanelerin çeşitli sorunlarla karşı karşıya olduğunu vurgulayan İleri şunları söyledi:

Ülkedeki baskı kültürü kütüphanelere de yansıyor. Kimi yazarları kütüphanelere almaya ya kütüphaneci cesaret edemiyor ya da satın almadaki kişi almıyor. Örneğin Erzurum'da Mimesis dergisi hakkında bir kişi "müstehcen" diyerek şikâyetçi oluyor. Bütün dergiler toplanıp geri gönderiliyor. Bu dergi bütün kütüphanelere giden, Kültür Bakanlığı'nın aldığı bir dergi. Dergideki bir vazonun üzerindeki bir resimden birileri kendine vazife çıkarıp kütüphanelerden kaldırmaya çalışıyor. İllerden, ilçelerden sözde vatandaşlar, kurullar oluşturup kütüphaneler üzerinde bir baskı yaratmaya çalışıyorlar. Bazen de yerel yöneticiler, kaymakamlar kütüphanelerden kitap ayıklamaya çalışabiliyor. Sonuçta kitaplar merkezden geliyor, yereldekilerin söz söyleme hakkı yok. Yani "ilçe"nin kitabını da "il" alıyor. Mesela diyelim ki, Tokat'ın Zile ilçesinde Alevi nüfus yaşıyor. İlçe kütüphanesi buna uygun talepte bulunuyor. Ama merkez kendi ideolojisine göre, bunu yerine getirmiyor. Bu da bir sansürdür.

Çevirmenler Birliği'nden Mehmet Moralı, çevirmenlere açılan davalara değindi:

> Yazar yoksa çevirmeni yargılanıyor. Yazar gelince benim davam düşüyorsa ortada suç yok demektir. Ben niye yargılanıyorum o zaman? Çevirmenlere dava açılmasından maksat çevirmeni terbiye etmek. Bu davalarla çevirmene sadece pembe dizi çevirin denmek isteniyor. Çevirmenler bezdi bu durumdan, çünkü büyük vakit ve mesai kaybı oluyor. Bu terbiye etme çabası da amacına ulaşıyor gibi.

İzmir Bölge Toplantısı

İzmir toplantısı çoğunlukla şair ve yazarların söz aldığı ve geçmişten günümüze yayınlama özgürlüğüne müdahale oluşturan, daha çok bireysel deneyimlerin paylaşıldığı bir toplantı oldu. Toplantıda 12 Eylül'ün baskıcı zihniyetinin hâlâ dolaşımda olduğunun altı çizildi. Bir lise öğretmeni, Gezi Olaylarına ilişkin yazdığı şiir nedeniyle okul yönetiminden gördüğü baskıyı anlatarak, edebiyatın yöneticiler tarafından hâlâ bir tehlike olarak algılandığını gösterdi.

Toplantıya konuşmacı olarak İstanbul'dan katılan yayıncı Can Öz, yayınevlerinin neoliberal gelişmeler karşısında yaşadığı sorunları ele aldı:

> Bir ülkede yayıncılığın sağlıklı yürümesi ve yazarların, şairlerin kendilerini yayın aracılığıyla düzgün ifade edebilmeleri için olmazsa olmaz, sermaye grubu dışında kalan yayınevleridir. Yaklaşık bin 800 sertifikalı yayınevi olmasına rağmen yaşanan sıkıntılar önü alınamayacak noktaya geldi. Bir yayınevi,

> çıkarttığı bir yazarı tanıtmak için çok büyük bir çapta faaliyet göstermediği sürece kitabevlerine söz geçiremiyor veya reklam anlaşmalarını yürütemiyor. Dolayısıyla gittikçe daralan sesler karşımıza çıkıyor. Bu bugünkü sorun ama bundan daha kötü olma olasılığı var. Yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesi ve Türkiye'deki sermaye gruplarının bir araya gelmesi ile aslında daha önü alınamaz bir duruma gelebilir bu. Büyük kitabevlerinin istediği şartlar butik kitabevlerini yok edecek seviyeye ulaşmıştır.

İzmirli bir kitapçı ise satış odaklı kitap fuarı anlayışının kitabevlerine verdiği zararı anlattı. Kitabın ve dağıtım sorunları nedeniyle pek çoğu ancak kitapçılarda bulunabilen dergilerin okura ulaştığı son nokta kitapçılar. Çoğunlukla sadece güncel ürün bulunduran, alternatif yayınların yer bulamadığı zincir kitap mağazaları dışında, her gün sayısı azalan kitapçıların sorunları ile yayınlama özgürlüğü arasında doğrudan bir ilişki var. Bu nedenle kitapçıların tüm sorunları yayınlama özgürlüğünün asli parçası. Kitapçının yorumu şöyle:

> Bilindiği gibi diğer ülkelerde yapılan kitap fuarlarında kitap satılmaz ya da son gün cüzi bir indirimle satılır. Bu fuarlar genellikle kitapçıların ve yayınevlerinin katıldığı etkinlikler olup katılımcılar buralara girmek için belirli bir ücret öderler. Bizde ise tam bir panayır, giriş için bir para ödenmiyor, herkese açık. Okuyucuya kitap satıldığı gibi bir indirim birlikteliği de yok, indirimler % 25 ile %50 arasında değişken. Böyle olunca okur her yıl nisan ayında yapılan bu fuarı bir ay öncesinden beklemeye başlıyor ve fuarda daha önceden oluşturduğu listesindeki kitapları yayıncısından yüksek indirimle almış oluyor. İşi sadece kitapçılık olanlar bizler ise belirli kitaplar ve belirli dönemler haricinde indirim yapamıyoruz. Yaptığımız bu indirim de haliyle %10'u geçemiyor. Nisan ayında kitaplarını alan okur artık genel ihtiyacını gidermiş olarak yaz tatiline giriyor. Bu durum da bizim için Mart ayından başlayan ve Eylül'e kadar süren işlerin rölantiye düştüğü bir durum demek oluyor; ki bu süre 6-7 ay demektir. Maalesef kitap okuma oranının yüksek olduğu bir ülkede yaşamıyoruz, internet üzerinden yapılan satışlarda da bir indirim standardının olmamasına, bu içerikte yapılan fuarlar ne yazık ki Demokles'in kılıcı gibi tepemizde sallanıp duruyor.

Ankara Bölge Toplantısı

Toplantıda, başkentte Türkiye'nin demokrasi ve yayınlama özgürlüğü bakımından karanlık günler geçirdiği belirtildi. Son dönemde yerel mahkemelerin kitaplar hakkında verdikleri kararlar karşısında birlikte

mücadele etmek gerektiği vurgulandı. Bandrol uygulamasının farklı bir sansür aracına dönüştürüldüğünü belirten yayıncılar ve yazarlar, Milli Eğitim Bakanlığı'nın çocuk kitaplarına ve klasiklere ilişkin tutumunun da yayıncıları zor durumda bıraktığına dikkat çektiler. Halk kütüphaneleri ve okul kütüphanelerinin tasfiye edilmesinin gelecek kuşaklar için önemli sorunlara yol açacağı bildirildi.

Toplantıya İstanbul'dan katılan yayıncı Hayri Erdoğan, her ne kadar kitapların toplatıldığı, yayınevlerinin basıldığı, yayıncıların cezaevlerine girdiği günler geride kalmış gibi gözükse de bunun nicel bir değişiklik olduğunu ve yayınlama özgürlüğü önündeki engellerin biçim değiştirerek sürdüğünü söyledi. Yeni bir yasaklar dönemine girildiğini ifade eden Erdoğan, "Televizyonlar aynı yayını yapıyor, gazeteler aynı manşetle çıkıyorsa, o zaman burada düşüncenin üretim ortamı yoktur. Düşünceyi üretme ortamı çoraksa yayınlama özgürlüğünün de bir anlamı yoktur. Meseleye böyle bakarsak, raporlara yansıyandan çok daha vahim bir durumla karşı karşıya kalacağımızı söyleyebiliriz. Aksi buzdağının tepesini görmek olur ve gerçeği kaçırırız," diye konuştu.

Ankara'dan yönetilen edebiyathaber.net sayfasının editörü Emrah Polat ise telif hakları sorununu ele aldı. Büyük yayınevlerinin hâkim gücü kullanarak dayattığı tek taraflı telif sözleşmeleri ifade özgürlüğü önündeki özgül

sorunlardan biri. Bu konudaki tek yasal kaynak FSEK'in hükümleri ise bu dayatma gücüne karşı, yazarı koruyacak hiçbir hüküm içermiyor. Emrah Polat'ın anlattıklarını yasanın bu yapısını da hesaba katarak değerlendirmek zorunlu görünüyor:

> Entelektüel emeğe saygı duymak öncelikli olarak telif haklarına saygı göstermekten geçiyor. Bilindiği gibi telif hakları maddi ve manevi haklar olarak ikiye ayrılmakta. Kuruluşu üzerinden beş yıl geçen Edebiyat Haber, eser sahiplerinin (isimlerini anmak, izin mekanizmasını çalıştırmak gibi) manevi haklarına saygı göstermekle yetinmiyor yalnızca, eser sahiplerine yazı başına telif de ödüyor. Şimdilik, telifli yazıların tüm yazılara oranı % 65 düzeyinde. Elbette amacımız ideal olanı yani % 100'ü yakalayabilmek.
>
> Telif hakları bilincinin sektörün tüm bileşenlerince içselleştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yazarına ya da çevirmenine telif ödemeyen bir yayınevinin yayınlama özgürlüğünü dillendirmesi, aslında, "içeride" bir tür emek sömürüsü hatta kölelik rejimine razı olup "dışarıda" özgürlüğü savunmak gibi çelişkili bir durum da yaratabiliyor. Entelektüel emeğe saygının ilişki ağlarının her bir evresine bir biçimde nüfuz etmesi ve tüm bileşenlerin bu bilinci içselleştirmesi gerektiğini düşünüyorum.

Bursa Bölge Toplantısı

Bursa, yaygın sorunların yanında, yayınlama özgürlüğüne müdahalenin pek bilinmeyen, ilginç örneklerinin aktarıldığı bir toplantı oldu.

Bir yayıncı, her yayının altı adedinin İl Halk Kütüphanesine verilmesi mecburiyeti, aksi takdirde 6.000 TL'ye kadar para cezası verilmesi öngörülmesini, aynı şekilde basılan her nüshanın derhal Savcılığa teslimi gibi yükümlülükleri yayıncılığı güçleştiren kurallar olarak belirtti. Benzer şekilde, bir başka yayıncı da beyanname verilmesi, basılı nüsha teslimi gibi yasal zorunlulukların mesleki ya da dar gruplara seslenen bültenler için de uygulanmasının çok kısıtlayıcı olduğundan yakındı.

Katılımcılar arasında yer alan bir öğretmen ise, hem okulda okudukları kitapların denetleme konusu yapıldığını hem de bir iç genelgeyle, kamu çalışanlarının abone oldukları dergiler için kurum adresini vermelerinin yasaklandığını anlattı. Katılımcı, öğrencilerin de ders kitabı dışında kitap bulundurmalarının engellendiğini, bunun için çantalarının okul yönetimince

arandığını, ayrıca öğrencilerin yazarlarla bir araya gelebileceği etkinlikler düzenlemelerine izin verilmediğini açıkladı. Katılımcımız son olarak Gezi Olayları üzerine yazdığı şiir nedeniyle hakkında soruşturma açıldığını, bunu tekrarlarsa meslekten ihraç edilebileceğinin kendisine bildirdiğini anlattı.

Toplantıda birden çok katılımcının şikâyet ettiği bir konu ise, yayınlama konusunda merkezin yerele verdiği zarar üzerineydi. Yerelde yazılan çok önemli kitapların yayıncı bulamadığı, yayıncı bulabilenlerin ise dağıtımlarının çok sorunlu olduğu, İstanbul ve Ankara'ya ulaşamadığı belirtildi. Bir yayıncı da zincir kitabevlerinin küçük yayınevlerinin kitaplarını almadığını ya da çok ağır şartlar dayayarak bunu imkânsız kıldığını, aynı şekilde yerelde basılan kitapların tanıtımlarının da yapılmadığını, gazetelerin kültür-sanat sayfalarının ve çoğu kitap ekinin bunlara kapalı olduğunu anlattı.

Adana Bölge Toplantısı

Tarsus ve Mersin'den de katılımların olduğu Adana toplantısında, yerelde gazeteciliğin sorunları öne çıktı. Türkiye Gazeteciler Sendikası Adana Şubesi Başkanı Salim Büyükkaya, "Ankara ve İstanbul medyası için bir cumhurbaşkanı, bir başbakan vardır. Burada ise bir değil on cumhurbaşkanı, on başbakan var. Belediye başkanı, ilçe belediye başkanları, diğer yöneticiler hepsi birer cumhurbaşkanıdır. Hepsi her gün bir tekzip gönderir, bir dava

açar. Zamanınızın çoğu bunlara cevap vermekle geçer. En çok gördüğümüz kişiler polisler ve bu tebligatları yapan postacıdır" diyerek yerel basın kuruluşlarının sorunlarının merkezden daha büyük olduğunu ifade etti. Gazeteci Çetin Yiğenoğlu ise ifade ve basın özgürlüklerine yönelik tehdidin, artık insanların kırmızı alarma geçmesini gerektirecek boyuta geldiğini belirtti.

Toplantıda akademik yayınlama özgürlüğüne ilişkin değerlendirmeler de yapıldı. Yayınlarda kaliteyi değerlendirecek kurulların erozyona uğradığını ifade eden bir akademisyen, "Üniversitelerde akademik yayınların varlığı çok önemli. Ancak unvanlar alınırken birtakım formaliteler yerine gelsin diye gerçekleştiriliyor. Çeşitli kurullardan geçiyor. Orada sizin gibi düşünmeyenlerin etkisi oluyor," diyerek fikir hayatının gelişiminde en büyük baskının üniversitelerde olduğunu dikkat çekti. Bir diğer akademisyen de "üniversitelerde salon tahsisinden kütüphanelerde yer alacak kitap ve dergi tercihlerine kadar birçok konunun belirli çizgilere taşındığını, süreli yayın alımındaki sınırlamaların çok arttığını" söyledi. Katılımcı, Başbakanlık İletişim Merkezi'nin (BİMER) çok büyük sorun haline geldiğini, buraya yapılan her şikayetin rektörlüğe ulaştığını ve akademik özgürlükleri baskı altına aldığını anlattı.

Bir şair ise, çıkardıkları edebiyat dergisinde keskin ifadeler kullanmalarına rağmen Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan kendilerine halk kütüphaneleri için abonelik teklifi geldiğini, ancak bir süre sonra Bakanlıktan gelen e-pos-

talarla yazılarının eleştirildiğini anlattı. Bakanlığın yayıncıları destekler gibi görünerek yayınlama özgürlüğünü satın almaya çalıştığını ileri süren Duymaz, bunun ortaya çıkmasından sonra aboneliğe son verdiklerini ancak bu durumun hiç iç açıcı olmadığını ifade etti.

Diyarbakır Bölge Toplantısı

Diyarbakır toplantısı tüm bölge toplantıları arasında yayıncıların en çok katılım gösterdiği buluşma oldu. Aynı zamanda da ifade ve yayınlama özgürlüğü ile cezaevi ilişkisinin en çok dile getirildiği buluşma. Konuşmaların çoğunda yapılan anadilinde eğitim vurgusu, bölgenin ihtiyacını da anlatıyor. Katılımcı yayıncı, gazeteci ve yazarların hemen hemen tamamı Kürt yazarların kitaplarından dolayı yargılandıkları davalardan örnekler verdi. Kürt yazarların kitaplarının birkaç yayınevi ve kitabevi dışında sergilenmediği ve yayınlanmadığını belirten katılımcılar, Batı illerinde yaşayan Kürtlerin bundan mahrum bırakıldığını söyledi.

Bir yazar, bir kitabı nedeniyle girdiği cezaevinde yazdığı bir başka kitabından dolayı yine hapis cezası aldığını, bu ceza nedeniyle Türkiye'nin AİHM'de mahkûm olduğunu anlattıktan sonra; "Türkiye'de uzunca bir süre düşünce özgürlüğü eşittir Kürt sorununda düşünce özgürlüğü olmuştur" görüşünü savundu.

Kürt Yazarlar Derneği'nin bir temsilcisi, Kürtçe yayın yapan bir yayınevindeki çalışmaları sırasında haklarında açılan ceza davalarından örnekler verdikten sonra, Kürtçe kitapların zincir kitap mağazalarında satılmadığını ve kitaplarını satma olanağı buldukları tek yer olan TÜYAP Diyarbakın Kitap Fuarı'nın her yıl düzenli olarak yapılması gerektiğini belirtti. TÜYAP her yıl Mayıs ayında yapılan kitap fuarını 2015'te yapmayacaklarını ve iki yılda bir gerçekleştirmeyi düşündüklerini açıklamıştı. Bu durum Diyarbakırlı yazar ve yayıncılarca kitap fuarının artık yapılmayacağı şeklinde yorumlanıyor.
Kürtçe kitap yayınlayan bir başka yayınevinin editörü, yaşanan uzun süreli savaşı anlatan kitaplar yayınlayamadıklarını dile getirdi. Bir şair ve yayıncı, "Bir cumhurbaşkanının bir halka 'daha ne istiyorsunuz' demesi o halka bir tehdittir. Bir rapor yazılacaksa, o rapora bu cümle de eklenmelidir" dedi. Bir eğitimci-yazar, Türkiye basınından şikâyetçi olduklarını belirttiği konuşmasında, "Kürdistan'da Kürtler yaşıyor demek bu kadar mı zor?" sorusunu sordu. Bir başka yayıncı ise anlatılanların siyasi bir özgürlük meselesi olduğunu, bu nedenle ortak bir mücadele alanı yaratılması gerektiğini, dile getirdi. Katılımcılardan biri şunları söyledi:

> Kürt ve Türk toplumları arasında ciddi bir fark var. Sizinki daha ziyade iktidarla ilgili bir ifade edememe problemi. Bizdeki ise varlığımızın, dilimizin kendisinin suç sayılması. Bu yüzden toplantıda dile getirilen yolsuzlukla ilgili haberlerin yasaklanması gibi örnekler bize çok uzak geliyor. Bunlar her zaman olan şeyler.

Toplantıyı özetleyen sözler ise bir yayıncının şu sözleri oldu:

> Kürt dili üzerinde bir ezme politikası var. Kürtler de buna direniyor. 15 yıldır Kürt dilinde yayıncılık yapılıyor. Devlet istediği zaman buna müdahale ediyor, istediği zaman bırakıyor. Şu anda Batıdaki bakış açısı ile Doğudaki tümüyle farklıdır. Siz Batıda hukuk tartışması yapıyorsunuz. Biz ise hukukun olmadığını söylüyoruz. Şu anda Kürtçe yayın emekleme çağında. Bunun gelişmesi Kürt dilinin gelişmesine, o da Kürtçe eğitime bağlıdır. Kürtçe eğitim şarttır.

Van Bölge Toplantısı

Van buluşması hem yapısal, kökleşmiş sorunların, hem de değişik yayınlama engellerinin örneklendiği bir toplantı oldu. Toplantı, Diyarbakır toplan-

tısına benzer biçimde, “Kürt”, “Kürdistan” gibi sözcükleri kullandıkları için Terörle Mücadele Kanunu’ndan yargılanıp örgüte yardım ve yataklık ettiği suçlaması ile uzun yıllar cezaevinde yatanlara ilişkin deneyimlerin paylaşılmasıyla başladı. Bunların sonucu olarak yazarların “sakıncalı” bulunan sözcükleri kullanmaya çekindikleri, oto-sansür uyguladıkları ve Kürtlerin yaşadığı büyük felaketler hakkında edebi eserlerin yazılamadığı tespiti yapıldı.
Kürtçe yayıncılığın önündeki en büyük engellerden birinin Kürtçe kitapların dağıtım şirketlerince dağıtılmaması olduğuna, zincir kitap mağazalarının da Kürtçe kitap satmadığına, bu yolla okurun Kürtçe kitaplara ulaşmasının engellendiğine dikkat çekildi.

Cezaevindeki yazarların ifade özgürlüklerinin olmadığı, cezaevinde yazdıkları eserlerin ancak çok sıkı bir şekilde denetimden geçirildikten sonra dışarı çıkartılmasına izin verildiği de dile getirilen sorunlardan biriydi. Bu denetimler sonucu pek çok eserin cezaevi dışına çıkartılmasına izin verilmediği, dolayısıyla yayınlanamadığına değinildi. Aynı sorunun bir parçası olarak cezaevinde bilgisayar kullanılmasının engellendiği ya da ancak çok kısa sürelerle bunun mümkün olduğu, bunun da cezaevindeki yazar ve çevirmenlerin üretimlerini aşırı biçimde düşürdüğü anlatıldı.
Gazeteciler üzerindeki baskıların yoğunluğunun da konuşulduğu toplantıda, yazdığı bir haber nedeniyle önce şehri terk etmek zorunda bırakılan,

sonra da yakalanıp KCK üyesi olduğu gerekçesiyle yıllarca cezaevinde yatan Hakkari eski Anadolu Ajansı Muhabiri örneği verildi.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayın yönetmeliği ile sansür ve denetimin geldiğinin belirtildiği toplantıda, okullarda belli bazı yayınevlerinin kitaplarının dışında öğrencilere kitap okutmanın, yardımcı ders kitabı kullandırmanın yasak olduğu, aksine davranan öğretmenler hakkında soruşturma açıldığı da dile getirildi. Öğretmenlerin gazete veya dergilere yazı yazmalarının da yine soruşturma konusu olduğuna ilişkin örnekler verildi.

Kütüphanelere de değinilen toplantıda, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Halk Kütüphanelerine Kürtçe kitap ve dergi satın almadıkları, kütüphane koleksiyonlarında hiç Kürtçe eser olmadığı bildirildi.

Trabzon Bölge Toplantısı

Trabzon buluşmasında bir kitabevi sahibinin verdiği örnek, kitabın hâlâ sakıncalı bir ürün olduğu yönündeki algıya işaret ediyordu:

> Çocuk geliyor, kitabevinde kendi iradesiyle genç kadınların sorunları hakkında yazılarıyla fenomen olmuş bir blog yazarı olan Pucca'nın kitabını alıyor. Dershanesine gidince öğretmeni görmüş. "Sen mi okuyorsun bunu? Nereden aldın, kim sattı?" diye sorgulamış. Anne babasını çağırmışlar. Bunlar okunmamalı telkini yapmışlar. Sonuçta da bizim kitabevimizden "kitap alınmaması" kararına varmışlar. Bunlar uç örnekler olsa da yaşanabiliyor. Önce Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmenleri bilgilendirmesi ve öğretmenlerin yönlendirmesiyle herkes, başkasını rahatsız etmeden, özgür iradesiyle rahatça hareket edebilmeli.

Gazetelerde serbest yazılar yazan bir emekli öğretmen, öğretmenliği sırasında tanık olduğu sorunlara dikkat çekti:

> 12 Eylül'de 4 yıl 3 ay TÖB-DER yöneticisi olmaktan tutukluydum. Demokratik eğitim kurultayı adlı 7000 kitabımız cunta tarafından yakıldı. 12 yıl öğretmenlik yapamadım. Bu sürede 4 kitabım yayınlandı. 2 şiir ve 2 öğretmen örgütlenme özgürlüğü ile ilgili kitap. Dergi çıkarmıştık. Eğitim-Sen kuruldu sonra. Sendikal yayınlarla iktidarın antidemokratik uygulamalarını eleştirdik. Hep şunu gördük ki 2 çeşit düşünce var. Biri yasak düşünceler, ikincisi imtiyazlı, yani iktidar yararına düşünceler. Bu pek değişmedi. Okul kitaplarında demokratik eğitimin ögelerini bulmak hayli zor. Irkçı ögeler çok. Düşünce yasaklarıyla ilgili fazla bir şey değişmedi. Herkes korkuyor. İktidarı muhalif yazılar yazıp eleştirdiğiniz zaman engellerle karşılaşır, ceza yersiniz. Korkmadan bazı riskleri göze alarak yazar, sanatçı, yayıncılar elbirliğiyle insan hakları ve özgürlükleri çerçevesinde şiddet içermeyen düşüncelerini özgürce ifade etmeli.

Bir çevirmen ise Trabzon özelinde dahi çok duyulmayan bir sorunu dile getirdi:

> Benim eşim iletişim fakültesinde öğretim üyesi. Kampüse öğrencilerin sosyal sorumluluk projeleri kapsamında, otobüs duraklarına açık kitaplıklar koydular. Kitabı alanın tekrar getirip koyması bekleniyor. Rektörlük inisiyatif kullanarak bunun üniversite kampüsündeki durağa konulmasına izin vermedi. Eğitim fakültesi kampüsünden söz ediyorum. Bu kitaplıklar ancak kampüsün çıkışında, dışarıdaki durağa konabildi, içine değil. Gerekçe gösterilmedi, açıklama yapılmadı. Eşim sonra bir toplantıda sormuş bunu rektöre. Bazı yuvarlak yanıtlar gelmiş. Ama arkasında yasakçı zihniyet, "Buraya hangi kitapların konduğunu, okunduğunu kontrol edemeyiz" mantığı olduğu anlaşılıyor. Hep korkulu adımlar atarak yaşıyoruz. Yayıncılığa da yansıyan bir şey. Çevirmenlerin konumu nedir? Ben kitap çevirmenliği yapıyorum. Yıllar içinde davaları takip ettiğimde çevirmenlerin ne gibi davalarla karşılaşabildiğini biliyorum. İki örnek, Ayrıntı ve Sel Yayınları'nın davaları. Neden çevirmen bununla karşılaşıyor? Sadece yayıneviyle anlaşması gereği iş yaptığı halde hukuk önünde çeviri eserin sahibi olarak kabul ediliyor. Bir çevirmen çok fazla kazanmıyor, eğer sadece bu işten geçiniyorsa bu riske girmeye değer mi diye elbette düşünür.

Antalya Bölge Toplantısı

Bölge toplantılarının sonuncusu olan Antalya'da, siyasetin, siyasi çekişmelerin yayıncılığa nasıl darbe vuracağının ilginç bir örneği ortaya çıktı. Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin eski başkanı Mustafa Akaydın döneminde kurulan Antalya Kent Müzesi'nin yayınladığı toplam sekiz kitabın Menderes

Türel'in yeniden belediye başkanlığı görevine gelmesi ile depoya kaldırıldığı, bazılarının okurlarla hiç buluşma imkânı bulamadığı belirtildi. Kitapların depoya kaldırılma nedeni ise içlerinde eski başkanın fotoğraf ve önsözlerinin bulunması olarak gösteriliyor.

Antalya'da dile getirilen bir başka konu, diğer şehirlerde de rastladığımız ilk ve ortaöğrenimdeki kaynak kitaplara ilişkindi. Katılımcılar, birçok öğretmenin örgütlü biçimde, velilere yayınevi dayatması yaptıklarını belirttiler. Bunun sonucu olarak da öğrencilerin doğru baskıları başka yayınevlerinden yapılmış kitaplar yerine, içeriği tahrif edilmiş kitaplar okumak zorunda kaldıklarını aktardılar.

Antalya'da kitapçılık yapan bir kişi bir dizi temel soruna dikkat çekti:

> Yayınevlerinin internet siteleri üzerinden yüksek ıskontolarla kitap satmaları, kitabı avantajlı fiyatlarla ulaşılması gereken bir meta durumuna indirgiyor. Yayınevleri ve dağıtım firmalarındaki merkezileşme uzun vadede Türkiye'deki yayın çeşitliliğine zarar verecek. Bu yüzden alternatif dağıtım kanallarının oluşturulması kitabevi ve okurların korunması için elzemdir. Korsan kitapla hâlâ yeteri kadar mücadele edilmemektedir. Özellikle kentimizde üniversite civarında kitap fotokopisi çoğaltan irili ufaklı kırtasiye adı altında birçok yer bulunmaktadır. Söz konusu kırtasiyeler kitabevimizde 10 adet sattığımız kitaba karşılık bu 75-100 adet fotokopi satmaktadır ki üniversiteye yönelik (özellikle sosyal bilimler) kitap satışlarımız gün geçtikçe azalmaktadır. Alışveriş merkezlerinde kitabevi bulunmasına karşı kesinlikle önlem alınmalıdır. Kitabın

bir kültür ve sanat ürünü olduğunu unutmuş görünen yayınevleri günlük cirolarına aldanıp geleceği kesinlikle görmemektedirler. Finans şirketlerinin, sermayesi kitap olmayan şirketlerin ve kuruluşların yayın sektöründen acilen çıkarılması için düzenleme yapılmalıdır.

Bölge Toplantılarından Çıkan Sonuç

Bölge toplantılarının bize ilk söylediği şey, matbuatla bir şekilde ilişki kurmuş herkesin Türkiye'de ifade ve yayınlama özgürlüğünün son derece sorunlu olduğunda hemfikir olmalarıydı. Gerçekten de verilen örnekler, geçmişten günümüze düşüncenin özgürce ifade edilmesi ve bunun tüm araçlarının ülkemizde otoriteler tarafından sürekli bir tehdit olarak görüldüğünü gösteriyor. Bu nedenle de gerçekte yayınlama özgürlüğünün korunması gereken bir değer olarak algılanmadığı anlaşılıyor. Ayrıca yayıncılık ve kitapçılık sektörlerinin varoluşlarını tehlikeye düşüren pek çok etmen var. Kitabın okura ulaşmasının engellendiği ya da mümkün olmadığı bir ortamda yayıncılığın da mümkün olamayacağı açık. Yerelde konuşulanların orada kalmaması, yayıncılığın tüm aktörlerinin birbirleriyle etkileşime geçerek engellere karşı birlikte mücadele vermesi çözüm için ilk adım olarak görünüyor.

IV. Eylem Planı

Kısa Vadede Gerçekleşmesi Gereken Genel Düzenlemeler

1. Yayıncılığın ve yayınlama özgürlüğünün önündeki yasal engellemelerin derhal kaldırılması gerekmektedir. Bunun için yayınlama özgürlüğünü doğrudan ilgilendiren Türk Ceza Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, Basın Kanunu, Matbaalar Kanunu, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu ile Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu başta olmak üzere mevzuattaki ifade özgürlüğüne ilişkin tüm düzenlemelerin ivedilikle ele alınması ve AB Müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi zorunludur.
2. Mevzuat değişikliği kapsamında öncelikle, yayıncılar, yazarlar ve gazetecilere karşı en çok dava açılmasına neden olan "hakaret," hapis cezası gerektiren bir suç olmaktan çıkarılmalıdır. Aynı doğrultuda, hakaret suçunun kamu görevlileri ile cumhurbaşkanına işlenmesi halinde cezayı ağırlaştıran düzenlemeler kaldırılmalıdır.
3. AB Müktesebatında yer alan Fasıl 23 ve Fasıl 24 acilen açılmalı, yayınlama özgürlüğünü engelleyen yasalar ve yasa maddeleri bu Fasıllar çerçevesinde AİHS hükümleri göz önüne alınarak yeniden düzenlenmeli, kaldırılmalı veya düzeltilmelidir.

Orta Vadede Gerçekleşmesi Gereken Genel Düzenlemeler

1. AİHM'nin, Sözleşme'nin ifade özgürlüğünü düzenleyen 10. maddesi kapsamında verdiği tüm kararlar Türkçeleştirilerek yayınlanmalıdır. Bu konudaki meslek içi eğitimler, tüm savcı ve yargıçları kapsayacak biçimde sürekli hale getirilmelidir.
2. AİHM ölçütlerine ulaşılamamasındaki temel nedenlerden biri, kamu görevlileri ile savcı ve yargıçların bir bölümünün kararları dikkate almamakta ısrar etmeleridir. Bunu önlemek için, AİHM tarafından verilen ihlal kararları, bu kararlara neden olan kamu görevlileri ile savcı ve yargıçların yükselmelerine engel teşkil etmeli ve buna yönelik uygulama şeffaf biçimde kamuoyuyla paylaşılmalıdır.
3. İfade özgürlüğü hakkının temel bir insan hakkı olduğuna ilişkin bilgiler, ilköğretimden başlayarak ders olarak okutulmalıdır.

Türkiye Yayıncılar Birliği'nin Proje Sonrasındaki Adımları

1. Proje kapsamında ortaya konulan bu rapor, Eylül 2015'te Brüksel'e ve Strasburg'a düzenlenecek ziyaretler ile Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu'ndan ilgili temsilciler ile paylaşılacaktır.
2. Türkiye Yayıncılar Birliği bu proje kapsamında devlet kurumları, bakanlıklar ve siyasetçiler ile kurduğu ilişkileri devam ettirecek ve düzenli olarak bu kurum ve kişilere görüş bildirecek ve kanun ve politika yapma süreçlerine dâhil olmak amacıyla kanun değişikliği için çağrı, kulis faaliyetleri, bilgilendirme gibi yöntemler ile istişare süreçlerini devamlı kılmak üzere çalışacaktır. Bu süreçlere ilgili diğer STK'ların katılımının da sağlanması elzemdir.
3. Türkiye Yayıncılar Birliği, çıkartacağı yayınlar, basın toplantıları, ödül törenleri vb. etkinlikler ile ilgili STK'ları Yayınlama Özgürlüğü konusunda bilgilendirmeye ve farkındalık yaratmaya devam edecektir. Proje kapsamında ortaya konulan Yayınlama Özgürlüğü internet sitesi proje sonrasında da hizmete devam edecek ve bu konuda farkındalık yaratmaya katkı sağlayacaktır.
4. Proje kapsamında 9 ilde yapılan Bölge Toplantılarında bir araya getirilen paydaşlar ile iletişim, bilgi ve deneyim paylaşımı devam edecektir.

V. Sonuç

Raporumuzda yer verdiğimiz sorunlu mevzuatta ısrar edilmesi, somut müdahale örnekleri ve bölge toplantılarından aktardığımız deneyim ve yorumlar, 2015 itibarıyla ifade ve yayınlama özgürlüğünün ciddi engellemelere uğradığını, bu konuda Türkiye'nin geriye gittiğini gösteriyor. Oysa, ifade ve yayınlama özgürlüğünün demokratik çoğulculuğun temelini oluşturduğu ve bireyin kişiliğini geliştirmesi için temel koşullardan biri olduğu bugün artık üzerinde uzlaşılmış bir olgu. Varılan noktada Türkiye'yi yönetenlerin her panik anında el frenini çekmeleri ve ilk olarak ifade özgürlüğüne müdahale etmelerinin kabul edilebilir bir yanı yok. Bunun AB sürecine etkisi ise son derece açık: İfade ve yayınlama özgürlüğünü gözden çıkaran bir Türkiye'nin üyelik için ciddiye alınması mümkün değil. Savcı ve yargıçlara AİHM içtihadıyla ilgili eğitim verilmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı ya da bazı mevzuat iyileştirmeleri gibi çabalar ise görüntüyü kurtarmaya yetmiyor. Zira Türkiye hâlâ ifade özgürlüğüne ilişkin sorunların yapısal olduğu ve aslında ifade özgürlüğünün hem devlet hem de toplum tarafından öncelikle korunması gereken bir değer olduğu gerçeğiyle yüzleşmiş değil. Yerel toplantılarda yayınlama özgürlüğünün aktörleri konumundaki katılımcıların aktardıkları deneyimler de bunu açık biçimde ortaya koyuyor. Türkiye'nin bu gerçekle yüzleşmesi ve derhal köklü bir dönüşümü gerçekleştirmesi gerekiyor.

2014 İlerleme Raporu'nda ifade edildiği gibi böylesi bir kapsamlı reform AB için de zorunlu. Bu kapsamda Eylem Planı bölümünde belirttiğimiz, sorunlu mevzuatın acilen AİHM içtihadıyla uyumlu hale getirilmesi, AİHM'nin Sözleşme'nin 10. maddesi ile ilgili verdiği tüm kararların Türkçeleştirilmesi, yayıncılığın önündeki siyasi, yargısal ve ekonomik engellerin kaldırılması için harekete geçilmesi gibi derhal uygulanmasında hiçbir engel olmayan önlemler var. Ama ifade özgürlüğüne yaklaşım kökten değişmedikçe, yöneticilerden yargıya, parlamentodan yurttaşlara doğru ifade özgürlüğünün içselleştirilmesi gerçekleşmedikçe bunlar da yeterli olmayacak. Bu nedenlerle yayınlama özgürlüğü üzerine hazırlanacak projenin, devlet değil bir

toplum projesi olarak ve ifade özgürlüğü meselesine sahip olan tüm aktörlerin katılımıyla düşünülmesi ve hayata geçirilmesi gerekiyor.

Raporumuzu tamamlamamıza kısa bir zaman kala, Samsun'da sol görüşlü kitapseverlerin buluşma yeri olan Adalı Kitabevi'ne 20 kişilik bir grup satırlı-bıçaklı bir saldırıda bulundu, kitabevinin sahibi bıçaklandı, kitabevi zarar gördü. Bugün dünya üzerinde bu şekilde kitapçıların saldırıya uğradığı kaç ülke kalmıştır bilmiyoruz. Bildiğimiz, Türkiye'nin bu ülkelerden biri olduğu ve yayınlama ve ifade özgürlükleri üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması için gerçek bir çaba içine girilmediği sürece böyle de kalacağı.